

Българин

БРОЙ 1 | 2025

ЦЕНА – 30 кč

Тенорът Милен Божков

Празници в БНУ „Възраждане“

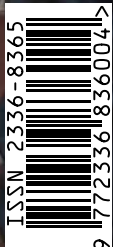
Георги Бечев – представител на българското малцинство

17. фестивал на българското кино

Изворот на Белоногата

85-годишнината от рождението на Георги Заркин

Кървавият Народен съд

Скъпи читатели,

И тази година пролетта, макар и облачна, ни дари с много хубави празници. Българите в Прага традиционно се срещат на Трифон Зарезан, посрещат Баба Марта, която всяка година идва за радост на малки и големи, честват Освобождението, отбелязват Великден. Празниците ни обединяват и ни карат да се чувстваме като част от една голяма българска общност, разпръсната по целия свят. Та нали на всеки българин в чужбина му трепва сърцето, като види мартеничка на нечия ръка или дреха...

За нас празниците са изпълнени с носталгични, но и със светли емоции. Затова с радост отразяваме съпреживяването на нашите празници – традиционните и националните, но и тези, свързани с книгите.

За българите в Прага празник беше и Седемнадесетият фестивал на българското кино, който отново ни зарадва с нови филми. Представи ни и известни личности като световноизвестния художник Алцек Мишев. Той успява да запази творческата си свобода, бягайки от социалистическа България. После дълги години е обречен на забора в собствената си родина.

Не такава е съдбата на поета Георги Заркин, дръзнал да се противопостави на режима. Поетът е

жестоко убит в Пазарджишкия затвор. Жертвите след 9 септември са хиляди – в мракобесните времена преди 80 години е ликвидиран българският елит с присъдите на т.нар. Народен съд. В други по-далечни и тъмни времена е удушен нашият виден енциклопедист, дарител и автор на „Рибния буквар“ д-р Петър Берон. Отразяваме тези събития, за да запазим и съхраним паметта за тях. А паметта е неразривно свързана с нашата идентичност.

За българските ни корени и за красотата българска е статията за „Изворът на Белоногата“. Пред нас сякаш оживява Герганината чешма в Харманли и пазителят на извора – полският ясен.

В настоящия брой ви срещаме и с оперния певец Милен Божков, който пее в цяла Европа. Празната публика имаше удоволствието да го чуе на сцената на Държавната опера в ролите на Радамес от „Аида“ на Верди и Ренато де Грийо от „Манон Леско“ на Пучини.

Продължаваме да ви запознаваме и с неразказаните истории на българи, свързали живота си с Чехия. Живата памет за тях е изключително важна за нас и за бъдещите поколения.

Приятно четене!

Мария Захариева

Съдържание:

Българската общност 4 - 13

Мартенски празници / Великденска работилница / Международен ден на детската книга / Родословното дърво като завръщане към корените ни / Красимира Мархалева: Искра ми се учениците да опознаят България / Георги Бечев е преизбран за представител на българското малцинство / 21. издание на пражкия Трифон Зарезан / Неразказаната история на Борис и Елисавета Вазови / Истории за България и емиграцията оживяха в Прага

Култура и традиции 14 - 25

17. фестивал на българското кино / „Без крила“ – филм за силата на човешкия дух / Филмът „Сватба“ ни връща в света на Николай Хайтов / „Да летиш с плавници“ / Милен Божков: Няма добър певец, който да има лош характер / Изложбата „Древните

съкровища на България“ / Изворът на Белоногата – жива вода за добри сърца / Мисията на „Рибния буквар“ продължава

Размисли и страсти 26 - 27

Светла храна

Българо-чешки връзки 28 - 29

Чешкият център отбеляза 85-годишнината от рождението на поета Георги Заркин

Годишнини 30 - 34

Кървавият Народен съд / „Вечният цикъл на думите“ – литературна вечер в памет на Алек Попов

Накратко 35

На корицата: Тенорът Милен Божков. Фотограф: Петра Баратова
Снимки на стр. 2: архив на сдружение „Възраждане“

Мартенски празници

Мартенска работилница

В неделната утрин на 2 март в Дома на националните малцинства отново цареше необикновено оживление. Из коридорите и по етажите сновяха деца, родители и учители, навред се чуваше българска реч. Всички се подготвяха да посрещнат Баба Марта и да отбележат най-българския празник – Освобождението на България. Натъкмени, пременени в български носии и празнични дрехи, развълнувани, въодушевени и засмени, учениците от БНУ „Възраждане“ за последно изрепетираха със своите учителки научените стихчета и песнички. Най-голямо вълнение цареше сред децата от предучилищната група – та нали това беше тяхното „бойно кръщение“ на „голямата сцена“ пред техните съученици и родители. Предстоеше им да се запознаят с Баба Марта, която всяка година дарява всички български деца с пролетно настроение, много усмивки и, разбира се, с красиво изработени мартенички.

„Баба Марта бързала, мартенички вързала“

Минутите до началото на тържеството неусетно се изнизаха. Настъпи най-вълнуващият момент. Родителите изпълниха голямата зала и с нескрито вълнение зачакаха с какво ще ги изненадат тази година техните деца. А те самите нетърпеливо поглеждаха към вратата в очакване на добрата и засмяна старица. Само че... Баба

Марта така и не идваше. Всички – и учителките, и учениците, и родителите, се озъртахме наляво-надясно, с надеждата да я видим. От Баба Марта нямаше и следа! Ами сега! Къде ли може да е? Да не се е загубила по пътя? Обезпокоена, директорката Мария Захариева изпрати една от учителките да я потърси. След няколко минути на вратата се появи дългоочакваната гостенка от България, посрещната с шумни възгласи от сияещите от радост деца. Баба Марта беше пътувала дълго и явно от умора не беше успяла да намери залата.

Макар и уморена от дългия път

(цели 1500 км!), Баба Марта не скри радостта си, че вижда толкова много български деца в Прага. Учениците от подготвителната група, от първи, втори и трети клас поздравиха всички нас с пъстра и интересна програма, която включваше песнички и стихчета от Елин Пелин и Елисавета Багряна. Третокласниците ни припомниха традициите, свързани с 1 март, а две от тях – Селена и Йоана, разказаха легендата за Баба Марта, бурно аплодирани от своите родители и учителки. Каква беше изненадата на всички, когато на сцената се появи още една Баба Марта, само че навъсена, начумерена, която подгони своя брат Малък Сечко. Уморена от гонитбата, тя заспа дълбок сън, а с пробуждането си донесе топло и слънчево време на децата. Вече в добро настроение, Баба Марта пожела на малчуганите да бъдат весели и жизнерадостни като слънцето, усмихнати и трудолюбиви като пчеличките. Накрая тя и дошлата от България Баба Марта им раздадоха мартенички, които бяха измайсторили специално за тях.

Празник на българската свобода

След като се накичихме с мартенички и се снимахме с Баба Марта, директорката на БНУ „Възраждане“ г-жа Мария Захариева припомни, че на 3 март – най-важния празник

Учениците от среден курс подготвиха програма за Освобождението

в българския календар, прекланяме глава и почитаме паметта на загиналите за свободата на България. Четвъртокласниците ни пренесоха в мрачните векове на османското владичество, когато българите съумяват да съхранят своята вяра и народност; припомниха подвизите на българските хайдути, които са се борели срещу османските поробители. Заедно със своите по-големи съученици от пети до осми клас те ни припомниха делото на народните будители през Възраждането, подвига и саможертвата на българските революционери, героите от Априлското въстание и българските опълченци по време на Руско-турската война в името на българската свобода. Прозвучаха стихотворенията „Опълченците на Шипка“ и „Панагюрските въстаници“ на Иван Вазов, „Шепотът на планините“ на Асен Босев, „България“ на Георги Джагаров, „Трети март“ на Ангелина Жекова.

Всички – и ученици, и родители, и

С Баба Марта в БНУ „Възраждане“

учители, отдадохме почит на загиналите за свободата българи под звуците на българския химн „Мила Родино“. По традиция празникът продължи в

сладки приказки, почерпки и наздравници.

д-р Красимира Мархалева

Великденска работилница в БНУ „Възраждане“

На 13 април 2025 г. в Дома на националните малцинства в Прага цареше празнична атмосфера. Учителите от Българското неделно училище „Възраждане“ организираха с много старание традиционната великденска работилница. С тяхна помощ учениците изработиха пъстра великденска украса и великденски картички,

боядисваха и декорираха яйца.

Деца от подготовителната група с помощта на своята учителка Валентина Киса декорираха пластмасови яйца, които превърнаха с много старание във великденски. Първокласниците се заеха с боядисване на яйца в няколко цвята под вещото ръководство на Полина Бездекова.

Второкласниците пък изработиха великденски кошници, които украсиха с много фантазия.

Учителките Капка Търновалийска, Десислава Вилимовска и Добринка Чакърва запознаха по-големите ученици с традициите, свързани с един от най-светлите християнски празници, както и с различни техники на боядисване и декориране на яйца. Третокласниците и четвъртокласниците оцветяваха великденски яйца и изработваха красиви великденски картички. Учениците от средния курс също така декорираха великденски яйца и използваха различни дървени шаблони с великденски мотиви – зайчета, яйца, кошници. За всички имаше сладка почерпка – шоколадови яйца и козунаци.

Великденската работилница в БНУ „Възраждане“ и тази година помогна на учениците да се запознаят и да си припомнят българските традиции, свързани с Великден, и да почувстват светлата пасхална радост, която изпълва всяка пролет сърцата на всички християни.

Великденска работилница в подготовителната група

Мария Захариева

Снимки: архив на БНУ „Възраждане“

В БНУ „Възраждане“ отбелязахме Международния ден на детската книга

Полина Бездекова с ученици от първи клас

Вече няколко десетилетия на 2 април се отбелязва Международният ден на детската книга. Датата не е избрана случайно – това е денят, в който е роден датският писател Ханс Кристиан Андерсен, с чиито приказки са израснали милиони деца по целия свят. В много държави по света на този ден се организират различни събития, посветени на четенето и на любовта към книгите.

В българското неделно училище „Възраждане“ в Прага също отбелязахме деня на детската книга, макар и няколко дни по-късно – на 6 април. Учителките на отделните класове бяха подготвили различни дейности, презентации и игри, с които да си припомним, че книгите и четенето са прозорец към множество вълшебни светове.

Деца от предучилищната група се запознаха с обичаната от малки и големи приказка „Косе Босе“. Под вещото ръководство на своята преподавателка Валентина Киса те отговаряха на въпроси, преразказваха, отгатваха гатанки, рисуваха любимите си приказни герои.

Първокласниците пък четяха от любимите си книжки, които бяха донесли специално за своя импровизиран празник на книгата. Тяхната учителка Полина Бездекова им беше подготвила и презентация, от която научиха как се създават книгите и през какъв път

минава написаната от автора история, докато стигне до своите читатели. Деца си припомниха и как трябва да се отнасят с книгите – да ги пипат с чисти ръце, да не подгъват страниците им, да не драскат в тях. „Книгите са богатство“ беше важното заключение на презентацията. Надяваме се децата да го запомнят завинаги.

Второкласниците също научиха как се раждат книгите, кой ги създава и каква важна роля имат те в живота на хората. Деца се справиха отлично и с всички задачи, които беше подготвила за тях преподавателката им Валентина Киса – и с викторината с въпроси, свързани с детската литература, и с отгатването на заглавия на приказки

според илюстрациите към тях.

Учениците от трети и четвърти клас заедно със своята учителка Капка Търновалийска се върнаха назад във времето, за да разберат повече за ролята на писмеността в историята на човечеството. Те научиха как са се писали и как са изглеждали първите книги, какво се променя с навлизането на книгопечатането и много други интересни факти, докато се стигне до съвременността, когато книгата вече може да бъде и електронна. Учениците четяха откъси от любимите си книги, потопиха се в приказните светове на Ран Босилек, Ангел Каралийчев, Асен Разцветников, а от чуждестранните писатели най-любима се оказа Астрид Линдгрен.

Учениците от пети до осми клас под ръководството на своите учителки Десислава Вилимовска и Добринка Чакърва участваха в импровизирано състезание по изразително четене на български народни приказки и разказваха за своите любими книги, автори и жанрове; всеки от тях сподели и коя книга чете в момента. Като най-добри четци се отличиха Филип от пети клас и Елия, Габриела, Марин и Александър от шести и седми клас.

Надяваме се да сме вдъхновили малките читатели да четат повече и да не губят радостта от четенето на хубави и стойностни книги.

д-р Десислава Вилимовска

Родителите имаха възможност да купят книги за децата си

Красимира Мархолева: Иска ми се учениците да опознаят България

Автор на няколко книги и брилянтен историк, Красимира Мархолева отбеляза вече пет години като част от учителския екип на неделното училище на сдружение „Възраждане“ в Прага. Водени от нея, децата от пети до осми клас се връщат назад във вековете – и разбират повече за родината на предците си.

Колкото и строга да изглежда, Краси предпочита да настрои творчески децата в класната стая, както става ясно и от това интервю. Хубавото е, че дава много примери от учебния процес, които ни убеждават в едно важно нещо – струва си и вашите деца да преминат през тази школа на българщината, каквото представлява в крайна сметка училището. Ето как вижда ползите от него самата Красимира Мархолева.

Д-р Красимира Мархолева

Разкажете ни за работата си в неделното училище – как протича една неделя през учебната година?

От 2019 г. преподавам история на България на 5., 6., 7. и 8. клас. Моите „Радини вълнения“ започват още преди ден с подготовката за часовете. Тук правя едно уточнение – в часовете по история в повечето случаи една от паралелките е смесена. Така че се налага в рамките на един учебен час от 40 минути на всеки клас да отделям само по 20 минути. Докато работя с едните ученици, другите са получили самостоятелна работа, която подготвям предварително. Често пъти това ми отнема време, защото се старая задачите да бъдат интересни за тях. И за да ги стимулирам допълнително, понякога им давам възможност да търсят информация в интернет с помощта на своите мобилни устройства. Така съчетаваме полезното с приятното.

Задължително давам планове на новия урок на учениците, за да им служат като ориентир. Разбира се, работим и по учебника. Много държа учениците да разказват, защото упражняват по този начин и българския език. Не ги изпитвам по класическия начин („Петърчо да отговори“), а под формата на непринуден разговор.

Старая се в часовете да има диалог. Винаги се радвам, когато видя вдигнати ръце на ученици – сигурен знак, че са учили, че им е интересно и искат да се изявят.

Не по-малко се радвам, когато учениците задават въпроси (при това доста логични) по урока. А това означава, че съм ги заинтригувала с нещо, провокирала съм любопитството им. Няколко пъти вече ми се случва ученици (главно от 5. клас) да ме заливат с въпроси и в един момент се оказва, че не е останало много време за новия урок.

За децата това е второ училище – наред с другото, което посещават през седмицата. Как го възприемат според Вас самите те и какво отнасят със себе си в края на часовете?

Няма съмнение, че родителите са тези, които настояват децата им да посещават българското неделно училище. Оценявам високо желанието им техните деца да научат добре български език. За това заслужават моите адмирации. Но не по-малко оценявам и усилията на учениците, които в продължение на няколко години посещават неделната на българското училище. Разбира се, самите ученици не крият, че ходят по настояване на родителите си.

На петокласниците часовете по история като че ли са им по-интересни, отколкото на учениците от 6. и 7. клас. Отдавам го на възрастта, както и на факта, че за тях предметът „История на България“ е нов и са любопитни да научат нещо ново. Същевременно смятам, въз основа на лични наблюдения, че част от учениците (както по-малките, така и по-големите) възприемат училището и като място за

социални контакти, за завързване на трайни приятелства.

Кое е най-голямото предизвикателство пред самата Вас като учителка?

Старая се да поднасям информацията по забавен и интересен начин, отделните теми да звучат като приказка без край. За тази цел използвам и възможностите на модерната техника – мултимедийни презентации главно със снимков материал. Понякога пускам и учебни филми, а задачата на учениците е да отговорят писмено или устно на въпроси въз основа на чутата информация.

Не си правя илюзии, че учениците ще запомнят всичко чуто в клас или всяка седмица ще отворят учебника по история. Иска ми се чрез часовете по история да направя България за тях по-позната, близка, интересна и привлекателна. Затова се старая в презентациите, които присъстват в преподаването, да ги запозная с нейното богато културно-историческо наследство.

В последно време давам на по-големите ученици самостоятелни задачи, които изискват издирване на информация в интернет. Веднага забелязах какво усърдие се заемаха да събират информация от любимите си телефони. А в края на часа сами ми показваха изпълнените задачи. Защо ли не бях изненадана?

Очаквате ли помощ и от страна на родителите, как се включват те и какво бихте им препоръчали?

Радва ме фактът, че има родители, които живо се интересуват как се справят децата им в часовете. Настояват нищо да не им спестявам. И ако се

Красимира Мархолева с родители, учители и ученици на мартенските празници в БНУ „Възраждане“, 2 март, 2025 г.

налага, взимат мерки. В края на една учебна година, в резултат на случаен разговор с една майка, тя с голяма изненада разбира, че дъщеря ѝ не идва подготвена по история. Не зная дали въщи е последвал разговор, но на следващата учебна година още в първите часове забелязах коренна промяна, която продължи целия срок – все едно имах нова ученичка. Не само беше винаги подготвена, но и най-активна.

За съжаление, натъквала съм се и на родители (слава богу, много малко!), които смятаха, че е достатъчно детето им да бъде записано в училище и без да учи и даже да посещава часовете, в края на учебната година ще получи оценка. Слава богу, тези родители в крайна сметка разбраха, че в БНУ „Възраждане“ оценките и дипломите не се подаряват.

И в България, и в Чехия много се говори за съвременното образование. Какво бихте променили Вие?

Трябва да има повече време за практически упражнения, които дават възможност на учениците да проявят творчество и самостоятелност. Излишно е учениците да бъдат претрупвани с теория, дефиниции. Съзнавам, че модерната техника все повече ще навлиза в училище. В някои отношения тя може да улесни преподаването, да направи по-привлекателно поднасянето на учебния материал. От друга страна, чрез нея днешните деца получават наготово информацията. Опасявам се, че именно заради тази зависимост от техниката те четат по-малко и не всички умеят да пишат правилно.

Модерна стана и т. нар. „функционална грамотност“. При деца, които живеят в чужбина, това е още по-болезнена тема... Какво виждате Вие по време на занимания?

Никога не съм си поставяла за цел да заливам учениците със сухи факти, имена, години, събития, да изисквам от тях да запомнят и възпроизведат всичко. Още повече, че те не са свикнали да се ровят в книги, разчитат на готово получена информация от интернет. За мене не е толкова важно дали учениците ще запомнят някоя битка през Средновековието, колкото да се научат да мислят, да разказват на български език, да научат нещо повече за родината на своите родители. В часовете се опитвам да им дам практически знания, полезни за общата им култура. Старая се да им давам повече занимателни и практически задачи, които да изискват мислене. От друга страна, има български ученици, които умеят да мислят логично и са практично насочени. Често

пъти съм получавала доста смислени и логични въпроси и то от ученици, които не са от най-усърдните.

Защо е важно неделното училище – какво трябва да знаят родители, които изпитват колебания?

Родителите не бива да се съмняват в ползата децата им, които ходят в чешко училище, да получат диплома от още едно училище. Един ден този документ може да им потрябва. Животът поднася всякакви изненади. И за да не прозвучат думите ми като клише, ще дам съвсем пресен пример, най-вече за родители, които планират да се върнат с децата си в България. В края на миналата учебна година две ученички от горните класове заедно с родителите си се завърнаха в България. Това означава, че са продължили образованието си в българско училище. Благодарение на дипломата от БНУ „Възраждане“ те са си спестили три приравнителни изпита (по български език и литература, по история и по география), да не говорим за стреса и времето за подготовка.

И накрая, как мислите, в какъв свят ще живеят Вашите ученици?

Аз и в момента виждам, че светът, в който живеят днешните деца, е много по-различен от този през 80-те години, когато бях ученичка. Обградени сме прекалено много от модерна техника, на която ставаме все по-подвластни, ежедневието ни е забързано, напрегнато. Надявам се днешните деца да живеят в по-човечен, хармоничен и спокоен свят.

Интервю на **Красимир Проданов**

Д-р Красимира Мархолева завършва история и втора специалност „Чешки език и култура“ в СУ „Св. Климент Охридски“ (1998). През академичната 2001/2002 г. е хоноруван асистент към Катедрата по нова и съвременна обща история на същия университет. През 2005 г. защитава докторат в СУ „Св. Климент Охридски“ на тема „САЩ и чешкият и словашкият национален въпрос, 1914–1919“.

През юни 2020 г. защитава докторат по социална и културна антропология във Факултета по хуманитарни изследвания (Карлов университет) на тема „Между старата и новата родина: интеграция и себеидентификация на чешката общност в САЩ през втората половина на XIX век“.

Специализирала е в Будапеща, Бърно и Виена.

Участник и консултант в документалния филм „Гражданинът Сис“, посветен на чешкия журналист българофил Владимир Сис.

От 2007 г. живее в Прага, член е на редакционния екип на списание „Българи“ и преподавател в българското неделно училище „Възраждане“.

Георги Бечев е преизбран за представител на българското малцинство

Георги Бечев

На 29 януари 2025 г. Георги Бечев беше избран за втори път от чешкото правителство за представител на българското малцинство в Съвета на националните малцинства към правителството на Чешката република.

Бечев е дългогодишен представител на българското малцинство в комисията към Министерството на културата по програмата „Подкрепа на разпространението и получаването на информация на езиците на националните малцинства“. Като представител на тази комисия той инициира през 2017 г. създаването на декларация срещу нарастващата национална, расова и религиозна нетърпимост в Чехия.

Макар че голяма част от първия мандат на Георги Бечев като представител на българското малцинство в

Съвета на националните малцинства съвпадна с кризата с коронавируса, той успя да осъществи редица инициативи в Съвета. По този повод Георги Бечев сподели за списание „Българи“, че в предишния си мандат в Съвета се е занимавал предимно с въпроси, свързани с разпространението на дезинформация, която може да има пагубно въздействие върху отделните национални малцинства. Според него в Чехия хората от националните общности са едни от първите жертви на дезинформацията в обществото и особено в онлайн пространството (социалните мрежи и др.).

Българският представител добавя, че по негово предложение в Съвета са възникнали няколко декларации, като най-важната е тази, приета в рамките на извънредно онлайн заседание на Съвета на националните малцинства през 2022 г. То е иницирано от Бечев в първите дни на агресията на Руската федерация срещу Украйна. В декларацията се изразява пълна подкрепа на позицията на чешкото правителство, което осъжда инвазията срещу Украйна.

Георги Бечев споделя също така, че през 2019 г. инициира написването на декларация, в която членовете на Съвета на националните малцинства се разграничават от тогавашния председател на Съвета на правителството на Чешката република по въпросите на националните малцинства г-жа Хелена Валкова, бивша комунистка и сътрудник на Йозеф Урвалек. Урвалек е един от прокурорите, замесени в редица изфабрикувани политически процеси по времето на сталинизма, завършили със смъртни присъди, между които е и този с Милада Хораква. Според Бечев „въпреки писмените доказателства Хелена Валкова отрича да е имала нещо общо с Йозеф Урвалек“. „Тази моя инициатива беше приета само от част от членовете на Съвета, защото най-вероятно останалите се страхуваха да заемат твърда позиция срещу председателя“, казва нашият представител. И допълва: „През първия си мандат например подкрепих и искането да бъде променена процедурата, според която сдруженията на националните малцинства ежегодно трябва да пишат доклади за годишната си дейност. Успяхме да постигнем това и писането на такива доклади вече не е задължително“.

Георги Бечев информира и за един много съществен успех, постигнат от Съвета на националните малцинства: „След дългогодишни настоявания от наша страна успяхме да постигнем увеличение на средствата, които се отпускат по програмите за националните малцинства към министерствата на образованието и на културата на Чешката република“. Това дава по-големи възможности на сдруженията на националните малцинства да развият богата и разнообразна културна, образователна и издателска дейност и да осъществяват по-мощни проекти.

Мария Захариева

Георги Бечев е роден през 1979 г. в българо-чешко семейство в Прага. Баща му инж. Бечо Бечев произхожда от смоленското село Петково в Родопите.

Георги Бечев е завършил българска и славянска филология във Философския факултет на Карловия университет с дипломна работа на тема „Художествено-естетически и социално-културни аспекти на българската народна музика“. Има докторска степен в катедрата по етнология. Дисертацията му е на тема „Българската народна музика в междуетнически контекст“ и засяга балканския музикален фолклор и неговите сходства с характеристиките на балканския езиков съюз.

В периода 2005 – 2016 г. Георги Бечев организира заедно със сдружение „Възраждане“ серия от концерти в Прага с участието на редица известни български музиканти – Валя Балканска и Петър Янев, Теодосий Спасов, Пейо Пеев, Иво Папазов, Петър Ралчев и Георги Янев, Стоян Янкулов и Елица Тодорова и др.

От 2008 г. се занимава с внос на български вълнени изделия – одеяла, ръчно тъкани килими, родопски халища и други. Основава фирма „Балканова“, която развива

търговия в цяла Европа.

Със сдружение „Заедно“ организира Трифон Зарезан в Прага, като през последните пет години основният организатор е „Балканова“.

В периода 2013 – 2018 г. е член на комисията към Министерството на културата по програмата „Подкрепа на разпространението и получаването на информация на езиците на националните малцинства“.

През 2019 г. Георги Бечев е избран за представител на българското малцинство в Съвета на правителството на Чешката република по въпросите на националните малцинства. В края на 2024 г. се кандидатира за втори мандат. Номиниран е от сдруженията „Възраждане“ и „Заедно“ от Прага и „Пирин“ от Бърно. На 29 януари 2025 г. с решение на чешкото правителство е одобрен за представител на българското национално малцинство в Съвета на правителството на Чешката република по въпросите на националните малцинства.

Говори чешки, български, гръцки, сръбски, турски и английски език.

Женен е. Има три деца.

21. издание на пражкия Трифон Зарезан

Ансамбъл „Българи“

Традиционната балканска танцова вечер „Трифон Зарезан“ тази година се проведе на 15 февруари в зала „Домовина“ в седми район на Прага. Тя беше организирана от „Балканова“ и сдружение „Заедно“. На всички българи е известно, че християнският и фолклорен празник Трифон Зарезан е популярен и като Ден на лозаря, защото на 14 февруари по стар стил (или на 1 февруари по нов стил) по традиция се зарязват лозите. Свети Трифон се смята за патрон на лозарите, а Трифоновден е и ден на винарите, соколарите, градинарите, бчварите и кръчмарите.

В двадесет и първото пражко издание на „Трифон Зарезан“ главни участници бяха танцовите състави от Прага „Българи“ (сдружение „Заедно“) и „Акрополис“ (сдружение „Гръцка общност“), както и танцовите състави от Виена „Китка“ („Български ритми“) и фолклорна група „Пендари“.

За доброто настроение на публиката допринесоха също така Волкан Танийлдъз от Турция – саз (струнен музикален инструмент от Средна Азия) и групата „Мр. Локо“ от Прага, която изпълнява балкански фолклор с елементи на латино, ска, пънк и хип-хоп. Вечерта беше изпълнена с

много песни и танци. Извиха се и български хора с участието на танцьорите и на публиката.

Многобройните посетители бяха посрещнати по стара българска традиция с хляб и сол от жени, облечени в български народни носии. Гостите имаха възможност да опитат различни специалитети, приготвени от турския ресторант „Анатолия“ – кюфтета, мусака, пити, традиционните турски разядки хайдари и езме. Не липсваше и вегетарианско меню, както и различни различни марки българско вино.

Кулминацията на програмата, както всяка година, бе избирането на цар Трифон. Новоизбраният за цар Калоян Васев беше увенчан с венец и награден с няколко бутилки искрящо българско вино.

На 28 март Чешката телевизия излъчи в предаването „Съседи“ 10-минутен репортаж, свързан с празнуването на Трифон Зарезан от зала „Домовина“ и от Дома на националните малцинства.

Мария Захариева

Волкан Танийлдъз от Турция свири на саз

Неразказаната история на Борис и Елисавета Вазови

Благодарение на д-р Красимира Мархалева оживяха образите на големите българи Борис и Елисавета Вазови

Такива срещи винаги вдъхновяват – с поглед към миналото, в което откриваме силни характери, служещи за пример и днес, в нашето време, белязано от разделение и разочарование. Чудесно е, че **Националната програма „Неразказаните истории на българите“** се реализира за втори път под егидата на *Министерството на образованието и науката* и в неделното училище на българското сдружение „Възраждане“ в Прага. И още по-хубаво е, че след като през изминалата година се появи книга на сдружението – „Забравени и преоткрити“, събрала такива неразказани истории, сега нейният автор д-р Красимира Мархалева отново има с какво да ни заинтригува и дори провокира.

Пред нас изникна образът на големи българи

Срещата на 13 април в рамките на това издание на програмата беше посветена на двама големи българи, чиито стъпки още отекват по пражките улици. Д-р Мархалева се спря на културно-обществената дейност на Борис Вазов и Елисавета Консулова-Вазова в Чехословакия между 1928 и 1932 г. Ето обаче по няколко думи за тези светли личности от миналия век...

Борис Вазов (1873 – 1957) е юрист и публицист, политик и дипломат. Той има изключително сериозен професионален път, преди да стане пълномощен министър в столицата на тогавашна Чехословакия през 1927 г.

Изключително ерудирана е и съпругата му Елисавета Консулова-Вазова (1881 – 1965). Художничка и общественичка, тя е и една от ученичките на създателя на българското изобразително изкуство – Ярослав Вешин.

Двамата правят много за България

Д-р Мархалева подчерта, че с работата си Елисавета Консулова-Вазова се превръща в истинско явление през онези години. „Тя превзема отвътре патриархалната крепост на Вазовия род“, отбеляза лекторката. Бракът им с Борис Вазов е от 1905 г. Интересен факт е, че талантливата художничка рисува и своя девер – големия писател Иван Вазов, през 1917 г.

Елисавета Консулова-Вазова остава в историята на родното изобразително изкуство и като първата жена, която прави самостоятелна изложба у нас. С времето получава прозвището *Майката на цветята*, тъй като обожава да рисува именно цветя. Когато съпругът ѝ става пълномощен министър в Прага, тя, разбира се, го следва.

Основната мисия на Вазов е да заздрави връзката между българи и чехи. Неслучайно по време на неговия мандат се осъществяват и знакови гостувания в столицата на Чехословакия от страна на българския политически елит. Прага посещават както цар Борис Трети, така и министър-председателят Андрей Ляпчев. На визита идва и столичният

кмет Владимир Вазов (брат на нашия пълномощен министър).

Културната дипломация на Борис Вазов впечатлява

Той се среща с родните студенти от дружеството „Българска седянка“, организира честванията на национални или традиционни празници, пропагандира българската история. Вазов дори изнася сказка по Чешкото радио, посветена на нашия цар Симеон Велики. По негово време започват да се честват Денят на народните будители на 1 ноември и Денят на славянската писменост – на 24 май. Като венец на неговата дейност е и специалното издание на вестник „Народни листи“ през 1930 г., посветено на България.

През същата тази година съпругата на пълномощния министър създава пансион за български студентки. Периодът в Прага е плодотворен за нея и в творческо отношение – тя рисува близо 50 картини, които стават гръбнака на изложба, представена в най-значимите чехословашки градове – Прага, Братислава и Пилзен. Чешкият изкуствовед Виктор Шуман дори пише очерк за нея.

Самият Борис Вазов пък изгражда отношения с известни чешки творци от този период в лицето на Алфонс Муха, Ян Мърквичка и Лудвик Куба; но също и с българи, живеещи тогава в Прага – с Христина Морфова и Кирил Христов.

Борис Вазов и Елисавета Консулова-Вазова доживяват златна сватба

За жалост, в периода след 1944 г. техните заслуги са отречени – на дневен ред изникват проблеми с тогавашните власти в София. Вазов си отива през 1957 г. Съпругата му – седем години по-късно. Но и двамата остават в паметта като отдадени на България хора – талантливи и дейни. Лекцията, която им посвети д-р Мархалева, е само малък жест към делото им, защото заслужават много повече... На първо място – нашата благодарност.

Красимир Проданов

Истории за България и емиграцията оживяха в Прага

На 13 април в залата на Дома на националните малцинства се проведе среща с издателите Невена Дишлиева-Кръстева и Иво Кръстев, която беше организирана от сдружение „Възраждане“ и издателска къща ICU със съдействието на Петя Константинова. (б. ред.)

Невена Дишлиева-Кръстева
от издателство ICU

Иво Кръстев, Невена Дишлиева-Кръстева и Петя Константинова представят
„Куфарът на брат ми“ в БНУ „Възраждане“

Щастлива случайност довя до чешката столица **Невена Дишлиева-Кръстева**. Редактор и преводач, сърцето ѝ тупти в тон с издателството, на което дава живот – ICU. Невена е съставителка и на един сборник, който стана достатъчно известен и в родината, и по света. Посветена на емигрантските тегоби, „Куфарът на брат ми“ е книга, която човек преживява по 22 различни начина – нали и историите по страниците са 22, разкриващи най-малко още толкова съдби.

Невъзможно бързо организирахме гостуването на Невена

Веднага се вдъхновихме от идеята да се възползваме от пражката отбивка на Невена и я поканихме в Дома на националните малцинства. Срещата, която организира нашето сдружение „Възраждане“, събра поне две поколения емигранти – присъстваха и учениците от четвърти до осми клас от неделното училище на сдружението.

Основен мотор на събирането всъщност беше българската художничка **Петя Константинова**, която е „пражанка“ вече десетилетие. Та точно Петя разказа като за старт на нашето събиране за своята първа (и може да се каже съдбоносна) среща с „Куфарът на брат ми“. Тръгвайки за Чехия, тя вижда книгата в една книжарничка на софийския Орлов мост. Купува я само защото ѝ допада

корицата. „Книгата ми помогна, тя имаше терапевтичен ефект за мен – признава Петя. – Помогна ми да преживея първите месеци тук преди 10 години. Сега виждам в нея темата за идентичността – за това как живееш разкрячен между две реалности, като изборът ти винаги е много труден.“

22 разказа, писани отдалече

Отделните истории по страниците на „Куфарът на брат ми“ са изключително топли и докосващи, и без да дават посока, те са способни да окажат трайно въздействие. В замисъла всъщност се крие и дълбоко лично преживяване на самата Невена Дишлиева-Кръстева.

„Изведнъж се озовах сама в България – разказа ни тя епизод от миналото си, – брат ми замина да учи пантомима във Франция и в мен се отвори празнота. Видяхме се за първи път три години по-късно. Озовах се в центъра на Париж с кутия курабийки от баба и няколко франка в джоба.“

Именно братът на Невена обаче – Герасим Дишлиев, се оказва и кръстник на сборника. Книгата е наречена на неговия спектакъл „Монолог с куфар“, в който със средствата на пантомимата разказва за пътя си от Свиленград до Париж – постановката впечатлява с реализацията си, тъй като вече е играна на четири континента, в 25 държави, 67 града и на 12 езика.

Точно толкова универсални са и историите по страниците на книгата. Те са събирани буквално от живота – една от тях е на Катерина Стойкова-Клемър, друга е на доц. д-р Димитър Камбуров, трета на Неда Мичева, има и такива, които не са написани от българи – например тази на Ан Фам, която е вьетнамка... Любопитното е, че тя пише своето късче от книгата, докато е в Барселона, сега обаче живее в Пловдив.

Книгата всъщност непрекъснато се дописва

Случва се, особено на срещите в чужбина – като тази при нас, в Прага... От една страна, публиката взема думата, както стана и в салона на Дома на малцинствата. За да си спомним, да се върнем там, откъдето сме тръгнали, и да нарисуваме картина на тъгата ни по България и българското. От друга страна обаче, и издателите събират още и още от емоциите на своите читатели. Така и ние попълвахме с горчиви думи какво е домът – дебелият бележник на Невена съдържа много отговори, но тя ни цитира само един, който е изписан и в самата книга и чийто автор е Неда Мичева...

„Домът е там, където нощем в тъмното не се блъскам в ъглите.“

Красимир Проданов

17. фестивал на българското кино в Прага

От 26 до 29 март 2025 г. в кино „Луцерна“ в Прага се проведе 17-ият фестивал на българското кино, който беше организиран от Българския културен институт. В продължение на три дни зрителите имаха възможност да видят игралните филми „Без крила“ на режисьора Ники Илиев, „Защото обичам лошото време“ на Яна Лекарска, „Стадото“ (международно заглавие „TARIKA“) на Милко Лазаров, „Сватба“ на Магдалена Ралчева и документалния филм на Мария Аверина „Да летиш с плавници“.

„Без крила“ – филм за силата на човешкия дух

Наум Шопов-младши и Леарт Докле в ролите на Михаил Христов и неговия треньор

17-ият фестивал на българското кино в Прага (26. – 29.3.2025 г.) беше открит с филма „Без крила“ (2024) на режисьора Ники Илиев, който е и сценарист на лентата заедно с Башар Рахал. Ники Илиев и актрисата Стефани Обадяру, която изпълнява ролята на Ирена, бяха гости на фестивала.

„Без крила“ е биографичен филм, вдъхновен от живота на параолимпийския шампион по скок на дължина Михаил Христов. Когато е 14-годишен, той губи и двете си ръце при инцидент, но въпреки отчаянието успява да превъзмогне големия шок и да живее пълноценно.

Във филма са представени моменти от живота на Михаил малко преди инцидента и в първите месеци след него, когато чувството за безизходица е най-силно, но център на историята е животът му няколко години по-късно, когато той вече е студент, научил се е да живее с недъга си и решава да се занимава професионално със спорт. Благодарение на волята си Михаил успява да стане параолимпийски шампион в скока на дължина.

В „Без крила“ присъстват и напрегнати спортни сцени, които пренасят

зрителя на пистата и той неволно задържа дъха си, когато Михаил Христов се подготвя за скок, и дълбоко психологически моменти, в които героят се опитва да разбере и приеме себе си.

Ники Илиев разказва, че докато е търсил акцента, върху който да изгради концепцията на филма, разглеждал снимки на Михаил Христов

и забелязал, че на по-късните фотографии едната протеза на спортиста липсва. Когато го попитал защо, той обяснил, че не може да движи лявата си ръка, така че тази протеза не му помага, но я е носел заради хората. Именно в това режисьорът вижда ключа към историята, която иска да разкаже на зрителите – пътят, който извървява героят на филма, докато приеме себе си. Този път е изпълнен с много препятствия и отчаяние, но и с надежда и сила на духа.

Ролята на Михаил Христов се изпълнява от Наум Шопов-младши. Във филма участват още Башар Рахал, Параскева Джукелова, Леарт Докле, а Иван Иванов се превъплъщава в образа на младия Михаил.

Филмът „Без крила“ заслужено спечели бурните аплодисменти на публиката в кино „Луцерна“, а след прожекцията зрителите имаха възможност да си поговорят с Ники Илиев и Стефани Обадяру в кафенето на известното пражко кино.

д-р Десислава Вилимовска

Стефани Обадяру с първа главна роля на големия екран

Филмът „Сватба“ ни връща в света на Николай Хайтов

През втората вечер на фестивала зрителите имаха възможността да видят филма „Сватба“ (2024) на режисьорката Магдалена Ралчева, по сценарий на Юрий Дачев. Това е и един от последните филми с участието на големия български актьор Васил Банов.

Магдалена Ралчева беше гост на Фестивала на българското кино заедно с актьорите Ралица Стоянова, която изпълнява ролята на главната героиня Хате, и Радослав Владимиров (в ролята на Мето). Режисьорката разказа на зрителите за процеса на снимане на филма, продължил няколко години.

Магдалена Ралчева сподели, че снимането на „Сватба“ е било предизвикателство, защото филмът ни връща назад в едно време, което е много различно от съвременността и за много от днешните зрители е непознато. Сюжетът на филма е вдъхновен от едноименния разказ на Николай Хайтов, чието действие се развива в края на 19. и началото на 20. век на фона на величествената Родопска планина.

Според М. Ралчева снимането на филм по разказ на един от най-обичаните български писатели е отговорна задача, но светът на Хайтов заслужава да бъде пресъздаван и днес и по този начин да връща зрителите към едни времена, когато моралните ценности, дългът и честта са били водещи в живота на хората.

„Сватба“ е разказ за любовта между Хате и Мето, която е изправена пред непреодолими предизвикателства. Хате дръзва да престъпи бащината си

Ролята на Адил е перфектно изиграна от Велислав Павлов

Младата актриса Ралица Стоянова в ролята на Хате

воля и да избяга с Мето, което води до поредица от събития, съдбоносно променящи не само техния живот, но и живота на чичото на Мето – Адил (изигран от Велислав Павлов).

И докато първата част от филма до голяма степен се придържа към ли-

тературния първоизточник, втората му част е свободно донаписване на съдбата на Хайтовите герои. Тя проследява какво се случва с тях няколко години по-късно и по-скоро поставя въпроси, отколкото дава отговори.

Това е филм за изборите, който поставя на преден план понятия като смелост, чест и достойнство. Фон на разказа са великолепните пейзажи от Родопите, които допринасят изключително много за цялостната атмосфера на филма и изграждат усещането за автентичност.

Филмът „Сватба“ е удостоен с наградата на гилдия „Критика“ към Съюза на българските филмови дейци на 42-рия фестивал „Златна роза“. Лентата печели и няколко международни награди в държави като Германия, Румъния, Гърция, Турция, Кипър, Индия и др.

Ралица Стоянова и Радослав Владимиров в кадър от филма „Сватба“

д-р Десислава Вилимовска

„Да летиш с плавници“

Кадър от филма „Да летиш с плавници“. Алцек Мишев на летището в Крумово

Проекцията на филма „Да летиш с плавници“ се осъществи на 29 март в малката зала на кино „Луцерна“ в Прага в присъствието на режисьорката Мария Аверина. Сценаристи са Мариана Светославова и Мария Аверина, режисьор – Мария Аверина, оператори – Георги Богданов и Борис Мисирков, монтаж – Нина Алтъпармакова, музика – Петър Дундаков. Продуцент – Мартичка Божилова, Агитпроп, 2023 г.

Малцина в България са чували за Алцек Мишев преди появата на документалния филм „Да летиш с плавници“. Филмът е създаден по идея на журналистката Мариана Светославова, която съвсем случайно попада на името на художника във Фейсбук и вдъхновена от творческия път на този бивш авангардист, написва статията „Алцек Мишев: До авангарда и назад“. След това се свързва с Мария Аверина и двете решават да създадат филм за световноизвестния, но неизвестен в родината си български художник.

„Да летиш с плавници“ разказва за изпълнения с перипетии жизнен и творчески път на Алцек Мишев, но също така е и филм за дълбокия смисъл на изкуството и на живота. Заглавието идва от един от колажите на художника, създаден за Биеналето за съвременно изкуство в Грац през 1976 г. на тема „Самоличност“. Там той рисува апарат с огромни плавници и криле, с които символично лети през държавните граници. Прекосяването

и преминаването на граници по вода и по въздух е тема, която вълнува твореца и по-късно. С вода е пълен и малкият аквариум с червени рибки. В него художникът чертае петолинии, по което рибките се разхождат и „нотират“ мелодия. „Ирония и самоирония – това определи завинаги моето поведение и естетика в съвременното изкуство“, казва Алцек Мишев.

Лентата ни пренася в двете италиански къщи на художника. Отначало виждаме изпълнените с картини зали на четиривековния палат на Алцек Мишев и съпругата му Елеонора Ричи в Акуи Терме, а по-късно – и дома на семейството в близкото селце Монтекиаро. И двете жилища са реставрирани в продължение на много години от Алцек и Елеонора, която е архитект, и привличат със своите фрески, картини и с музиката, която художникът сътворява с помощта на четката си.

Мария Аверина използва голям архивен материал и включва ценни кадри, които са запечатали някои от най-известните проекти на твореца през последните 50 години, като „Преплуване на Атлантическия океан“ (художникът плува по 8 часа в малък контейнер с вода на борда на кораба „Кралица Елизабет II“), „500 млади лица“ (серия от 1300 портрета на млади хора, разлепени по улиците на Рим, Милано, Торино, Болоня и Флоренция).

Дълги години Алцек Мишев работи по проекта „Сливане на живопис-

та с музиката“ и рисува „свираща живопис“, като влиза и в ролята на диригент и композитор („Концерт за сопрано и оркестър на един художник немумикант“). А в „Разпространяващата се истина на чувството“ използва виртуална клавиатура и диригентска палка с инфрачервени лъчи, изобретена от неговия приятел Дон Букла, пионер в областта на електроакустиката.

Филмът „Да летиш с плавници“ проследява развитието на творческите възгледи на твореца. По природа той е бунтар, който търси нови измерения в изкуството. След увлеченията си към абстракционизма, авангардизма и концептуализма той обаче се връща към традиционната живопис.

Алцек Мишев не е от творците, които се стремят към успех на всяка цена – той винаги търси дълбокия смисъл и хармония както в живота, така и в изкуството; смята, че мисията на художника е да служи скромно на другите. Затова е особено критичен към времето, в което живеем.

Една от основните причини младият художник да напусне социалистическа България през 1971 г. е стремежът му към творческа свобода. Няколко месеца след като изложбата му в Дупница е свалена заради модернистични уклони, той емигрира. Оставя семейството си и приятелите си и не успява да види повече майка си жива, но помни думите: „Не си мисли, че си много важен, не си центърът на света“.

Съществен акцент във филма е посещението на художника и италианското му семейство в България – срещите с брат му, с приятелите му – критиците Светлозар Игов и Михаил Неделчев, с поета Кирил Кадийски, с аниматора Теодор Ушев. Ставаме свидетели и на моменти от инсталационето и откриването на изложбата му „Най-новите малки картини на плувца“ в София. Поетична нотка във филма внасят стиховете „До другата трева“ на вече покойния поет и приятел на Алцек Мишев – Биньо Иванов.

Особено трогателни са кадрите, които показват как Алцек Мишев, придружен от съпругата си и децата си, търси родната си къща в Дупница и гробовете на роднините си. Посе-

щава и ателието в Художествената академия, в което е рисувал като студент. Изпълнен с хумор е епизодът на летището в Крумово, където той разказва с ирония за своя печален опит като новобранец. Силно вълнуващо е посещението на художника в Рилския манастир. Там неговият праядо Иван Зограф от Кочериново, съратник на Левски, е заграфисвал някои от стенописите.

Снимачната работа по филма „Да летиш с плавници“, продължила цели пет години, съвсем естествено подтикна и организирането на изложба на Алцек Мишев в София. Тя е озаглавена „Най-новите малки картини на плувеца“ и е експонирана в галерията *Swimming Pool* през 2019 г. Две години по-късно по случай 80-годишнината на художника е експонирана голяма ретроспективна изложба на художника „Акуи – Милано – София“ в Националната художествена галерия.

След края на прожекцията на филма в Прага режисьорката Мария Аверина сподели със зрителите, че е била силно заинтригувана от образа във възгледите на Алцек Мишев за изкуството. Тя разказа как след бягството си от България художникът попада първо в бежански лагери в Италия, а после печели конкурс в Неапол и постепенно започва да се налага, като винаги живее скромно и се издържа само с рисуване. Режисьорката сподели, че известният галерист Лео Кастели предлага на Алцек Мишев да остане в САЩ, но българинът отказва. „За нас Чехия и Полша бяха прозорци към един по-свободен свят“, казва Алцек Мишев, като разбира, че филмът за него ще бъде прожектиран в Прага.

„Да летиш с плавници“ печели голямата награда за български филм на фестивала *Master of Art*, наградата на критиката на 27-мия фестивал

на българското документално и анимационно кино „Златен ритон“ в Пловдив, три награди на фестивала на Съюза на българските филмови дейци „Васил Гендов“ 2024, специалната награда на *Aero Vision* в рамките на Родопи Филм Фест.

Големият принос на филма е, че благодарение на него много зрители успяват да се докоснат до творческия свят на нашия изключителен художник Алцек Мишев, от когото научаваме важни житейски уроци: за дълбокия смисъл и непреходните стойности в изкуството, за свободата на мисълта и за силата на творческото въображение. Няма граници, които да ни спрат – можем да летим дори и с плавници, да прекосяваме Атлантическия океан, плувайки в басейн, и да създаваме чудни мелодии с помощта на златни рибки.

Мария Захариева

Алцек Мишев е роден на 8 октомври 1940 г. в Дупница. Наследник е на стар зографски и възрожденски род. Завършва специалност „Живопис“ във Висшия институт за изобразително изкуство „Николай Павлович“ в София (1966). През 1971 г. напуска България и се установява в Италия. През 1976 г. името му е включено в книгата на Акиле Бонито Олива „Европа – Америка – различните авангарди“, в която са представени 30 известни европейски и 30 американски художници. Алцек Мишев е сред участниците във фестивала „Процес – пространство“ в Бал-

чик през 1999 г. През 2000 г. участва във Венецианското архитектурно биенале, а през 2007 г. – във Венецианското художествено биенале.

Сред най-известните проекти на художника са: „Преплуване на Атлантическия океан“ (1979 – 1982), „Музика от небето“ (1979), „500 млади лица“ (1984), „Концерт за сопрано и оркестър на един художник немусикант“ (1989), „Настъпващата истина на чувството“ (2000). Участва в редица колективни изложби, има много самостоятелни изложби в Европа и Америка.

Самостоятелните му изложби в

София след 1989 г. са: „Най-новите малки картини на плувеца“ в галерията *Swimming Pool* (2019 г.) и ретроспективната изложба на художника в Националната художествена галерия „Акуи – Милано – София“, организирана с подкрепата на Италианския културен институт в София (2021 г.). 146 оригинални платна на художника са изложени в 13 зали на Националната художествена галерия „Двореца“. През 2023 г. е експонирана и изложбата „Свободата вътре и вън: Иван Кирков, Алцек Мишев“ в галерия „УниАрт“. През 2024 г. художникът е удостоен с отличието „Златен век“.

Художникът плува със златни рибки

„Да летиш с плавници“. Алцек Мишев на откриването на изложбата „Най-новите малки картини на плувеца“ в София, 2019 г.

Милен Божков: Няма добър певец, който да има лош характер

На чешките сцени рядко пеят български оперни певци. Затова с голямо нетърпение очаквахме дебюта на тенора Милен Божков на пражка сцена през януари 2025 г. в ролята на Радамес от операта „Аида“ на Джузепе Верди. Два месеца по-късно той изпълни и ролята на Ренато де Грийо на премиерата на операта „Манон Леско“ от Пучини и завладя публиката с красивия си и пробивен глас и с добрата си техника.

Имах удоволствието да разговарям с Милен Божков няколко дни преди премиерата на „Манон Леско“ в Държавната опера в Прага за стръмния път към оперните висини, за неговия ментор спасител Красимира Стоянова, за любимите му театри и роли, за липсата на българско лоби.

Тенорът Милен Божков

Милене, какви бяха първите ти стъпки в оперното изкуство?

Аз съм завършил електротехника в Варна, но още през втората година на обучението си там разбрах, че не съм за тази професия. И понеже от малък пеех в хора на варненските момчета към „Морски звуци“, решихме с брат ми да се насоча към най-висшето изкуство – музиката, и да уча класическо пеене. Брат ми не само ме подкрепяше финансово, но ми намери и вокален педагог – тенора Арсени Арсов, който само за осем месеца ме подготви за приемните изпити в Музикалната академия.

В София учих първо при проф. Реса Колева, а след това и при професорите Нико Исаков и Лили Стефанова. Две години бях в Софийската опера, след което реших да замина за Грац, където в Университета за музика следваше моята бъдеща жена. Там спечелих стипендия и бях в класа на проф. Йоана Боровска, бивша

солистка на Виенската опера.

Ти, като много други оперни певци, не си попаднал веднага на правилните педагози. Но затова пък имаш късмета да се срещнеш с нашата световноизвестна оперна певица Красимира Стоянова, която е и много добър вокален педагог.

Да, така е. В Софийската опера пях малка роля в „Идоменей“ и там имах щастието да се запозная с Красимира Стоянова, която ме чу, хареса ме и искаше да ми помогне. После разбрах, че е заминала за Виена. Но съдбата ни свърза отново – този път в Грац, където операта организираше майсторски класове за млади оперни певци и за вокален педагог бяха поканили точно нея.

Тогава аз работех в операта в Грац, но нямах време да се занимавам със себе си – бях непрекъснато уморен от многото репетиции, постановки и премиери. При това ми даваха само малки роли. Постепенно бях тръгнал

в една недобра вокална посока и имах чувството, че направо загивам. Краси Стоянова, като ме чу, се хвана за главата: „Какво са направили с теб и с хубавия ти глас?“. И тогава се зае сериозно с мен. Мога да кажа, че ме спаси. Постепенно станахме много близки приятели, тя ми вдъхна вярата в Бога и стана кръстница на децата ми.

Как се разви кариерата ти след това?

Първо си направих една голяма пауза и си обещах, че повече няма да пея малки роли, дори и да ми ги предлагат от Виенската опера. Така че имах време да си почина и да работя върху себе си.

След това ме приеха в Мариборската опера – първата година като гост, а след това и като солист. Там вече пеех само главни роли. Междуременно се свързах с една импресарска агенция и издържах конкурс в театъра на град Кобург, който е малък, но разкошен.

С Красимира Стоянова в операта „Тоска“ на Джакомо Пучини на варненска сцена

Радамес от операта „Аида“
на Джузепе Верди

В Кобург за първи път се почувствах горд, че съм българин, защото усетих съвсем друго отношение от страна на местните хора към мен. Те познават донякъде нашата история, защото там е бил погребан Фердинанд. Пях и на концерта по случай посещението на Симеон Сакскобургготски.

Този период беше много важен за мен, тъй като направих много главни роли, но се наложи да се преместя със семейството си в Хаген, където жена ми беше приета в хора на операта.

За оперните певци обаче са важни не само качествата, които притежават, но и колко силна импресарска агенция имат.

Това е точно така. Аз се опитвах в началото да пробия сам, но не се получаваше. Като се преместих в Хаген, вече имах нова импресарска дирекция, която ми предлага ексклузивни договори. Започнах да пея в много по-добри театри и при по-добри условия, което ме радва.

Спазваш ли специална гласова хигиена, имаш ли някакъв определен режим и ритуали, преди да излезеш на сцената?

Да, така или иначе, винаги мисля какво ям и какво пия. Преди спектакъл се разпявам поне 30 мин., правя и гимнастика. Специални ритуали нямам, може би – една молитва преди излизане на сцената...

В ролята на Марио Каварадоси от „Тоска“ на Джакомо Пучини

Много певци приключват бързо кариерата си, защото се впускат да пеят неподходящи за техния глас роли. Имаш ли възможност да си избираш ролите си, или се налага да пееш, каквото ти предложат?

От моята импресарска дирекция знаят много добре какъв стил пея и винаги се консултират с мен, а аз се съветвам с Краси Стоянова. Тя ми помага да взема правилните решения.

Вече успях да направя Отело във Варненската и Варшавската опера. Това е много стряскаща опера за тенорите, защото повечето от тях си мислят, че Отело е силно драматична роля, която изисква големи, мощни гласове. Но аз послушах Краси, която ми каза: „Ти ще пееш Отело с твоя глас, няма да натискаш и да се правиш на драматичен. Имаш щастието, че гласът ти е тромпетен и се носи, така че няма нужда да блъскаш, за да зашеметяваш публиката. Половината ти глава трябва да мисли за техниката, а другата половина – за актьорското майсторство“.

Сценичната треска пречи на много изпълнители да се изявят максимално на подиума. Сблъсваш ли се често с нея?

Нормално е човек да се притеснява, което е дори добре. Аз като не се притеснявам, започвам да се притеснявам малко, за да си вдигна адреналина, защото това помага. Но като студент се притеснявах много повече и даже имах нервен стомах.

Може ли да се каже, че златната епоха на българските оперни певци като Борис Христов, Николай Гяуров, Никола Гюзелев, Гена Димитрова, Райна Кабаиванска, Анна Томова-Синтова е отминала?

Не зная дали златната епоха на българските певци е отминала, като се има предвид, че в момента на световните сцени пеят колоси като Красимира Стоянова, Соня Йончева, Владимир Стоянов, Кирил Манолов.

Единственият проблем е, че преди Партията е изпращала някои наши певци да учат в Италия и те са започвали кариерата си от големите оперни сцени, а сега се мъчим стъпка по стъпка да се налагаме сами.

Ние, българите, сме известни с качествените си гласове. Смяташ ли обаче, че има българска вокална школа?

Българска вокална школа няма. Белкантизмът и културата на пеенето често липсват, има повече „балканто“.

А как се отнасят в чужбина към нашите оперни певци?

Нямам големи наблюдения, но тенорът Камен Чанев ми казваше: „Не ни обичат нас, много ни мразят“. С мен обаче никой не се е отнасял лошо.

За съжаление, ние, българите, нямаме лоби, нямаме организация и институция, която да ни подпомогне. А пеем добре, имаме хубави гласове, но сме сами, единаци. Докато руснаците имат лоби и се поддържат навсякъде.

„Пея предимно италиански репертоар“

Кои са ролите, които мечтаеш да изпълняваш?

Имам любими роли, някои от които още не съм пял на сцената – Калаф, Андре Шение. Много обичам Каварадоси. Аз пея предимно италиански репертоар.

За певеца е много важно пред каква публика и в какъв театър

Милен Божков е роден във Варна в семейството на лекар и учителка. От малък пее в хора на варненските момчета, основан от проф. Марин Чонев към хор „Морски звуци“. Средното си образование завършва в родния си град. Първият му вокален педагог е тенорът от Варненската опера Арсени Арсов.

Милен Божков завършва висшето си образование в Националната музикална академия „Проф. Панчо Владигеров“ в София. Там учи последователно при професорите Реса Колева, Нико Исаков, Лили Стефанова. Две години работи в Софийската опера, където се запознава със световноизвестната българска оперна певица Красимира Стоянова, която впоследствие става негов ментор. Младият тенор специализира в Университета за музика в Грац при проф. Йоана

пее, голямо значение има и акустиката на залата. Имаш ли любим оперен театър?

Да, много харесвам Варшавската опера. Тя е най-големият оперен театър в Европа. Залата ѝ е с 3000 места. Там винаги е препълнено, контактът с публиката е много емоционален. Много добре се чувствам и в операта в Тирана. Албанската публика

Боровска, след което е ангажиран в операта на Грац.

Солист е на оперните театри в Марибор (2007 – 2009 г.) и Кобург (2011 – 2013 г.), където изгражда богат репертоар. От 2013 г. е артист на свободна практика. Изявява се на концертните и оперни сцени в Австрия, Германия, Швейцария, Швеция, Словения, Хърватия, Латвия, Албания, Полша, Чехия. В България най-често пее на сцените на Варненската и Пловдивската опера. Негови партньори на сцената са Красимира Стоянова, Соня Йончева, Владимир Стоянов.

В репертоара си има редица големи тенорови роли: Неморино от „Любовен еликсир“ на Доницети, Тит от „Милосърдието на Тит“ и Тамино от „Вълшебната флейта“ на Моцарт, Полионе от „Норма“ и Тебалдо от „Капулети и Монтеки“ на Белини,

е уникална, направо взривяваща в сравнение с немците и австрийците, които пляскат хладно. А в Германия ми харесва театърът в Карлсруе, който има хубава акустика.

А каква е акустиката в Пражката държавна опера?

Малко е суха, но не е лоша.

В Държавната опера в Прага дебутираш в новата постановка на „Манон Леско“ от Пучини. Ролята на Ренато де Грийо е много трудна, както във вокално отношение, така и за актьорско присъствие и може да се каже, че е предизвикателство за всеки тенор.

Много ми харесва тази роля и е подходяща за гласа ми, но все още я шлифовам. Както казваше навремето големият български бас Борис Христов – една роля трябва да я изпееш поне 10 пъти на сцената, за да я усетиш.

Верно ли е твърдението, че по гласа на човека може да се познае характерът му?

Определено. Дори казват, че няма добър певец, който да има лош характер. Няма как с лошия характер и кривотията си да достигнеш високо ниво на изящество в изкуството...

Мария Захариева

де Грийо от „Манон“ и Вертер от едноименната опера на Масне, Надир от „Ловци на бисери“ и Дон Хозе от „Кармен“ на Бизе, Джералд от „Лакме“ на Делиб, Принцът от „Русалка“ на Дворжак, Владимир от „Княз Игор“ на Бородин, Ленски от „Евгени Онегин“ на Чайковски.

В оперите на Верди се превъплъщава в ролите на Алфредо от „Травиата“, Рикардо от „Бал с маски“, Исмаеле („Набуко“), Херцогът на Мантуа („Риголето“), Радамес („Аида“), Отело от едноименната опера.

Пучиниевият му репертоар включва: Родолфо от „Бохеми“, Пинкертон от „Мадам Бъттерфлай“, Ренато де Грийо от „Манон Леско“, Каварадоси от „Тоска“.

Милен Божков живее със семейството си в Хаген, Германия. Има син и дъщеря.

Изложбата „Древните съкровища на България“ – визуално пътешествие през вековете в Прага

Д-р Александра Миланова, Володя Гоцев, Снежана Йочева и Итка Зарубова на откриването на изложбата

На 12 февруари 2025 г. в Българския културен институт в Прага бе официално открита впечатляващата изложба „Древните съкровища на България“. Тя вече е гостувала в редица световни столици като Лондон, Париж, Стокхолм, Варшава и София, както и в градове като Мексико сити, Лагос, Иле-Ифе, Пори, Нормарку, Бразавил, Раума, Сан Хосе и Канканпа. Експозицията е била представена и в Централата на ОИСР в Париж, в рамките на XIII-ия международен франкофонски фестивал „Солей“ в Созопол, както и по време на XIX-та среща на върха на Международната организация на франкофонията в Париж.

Изложбата включва 26 пана с фотографии на златни и сребърни предмети с изключителна историческа стойност. Сред представените артефакти от древните траки има изящно изработени съдове, бижута, оръжия и ритуални предмети, открити на територията на днешна България.

„Тракийското златно съкровище е най-емблематичното движимо културно наследство, с което България е разпознаваема в цял свят“, заяви в речта си Володя Гоцев, директор на Българския културен институт в Прага. Той отдаде почит на братята

Шкорпил – пионери на българската археология, които в края на XIX и началото на XX век полагат основите на научните археологически разкопки в страната. Благодарение на тяхната работа много от най-ценните древни находки в България са били открити, изследвани и документирани.

Сред официалните гости на събитието бяха г-жа Снежана Йочева, директор на Държавния културен институт към министъра на външните работи на България, и гл. ас. д-р Александра Миланова от Института за балканистика с Център по тракология към БАН. В своето обръщение г-жа Йочева подчерта значението на културните инициативи, които популяризират българското наследство по света, и сподели, че за нея е чест да присъства на откриването.

Гл. ас. д-р Александра Миланова изрази специална благодарност към г-жа Йочева и г-н Гоцев за тяхната отдаденост към каузата на културната дипломатия. Тя разказа за процеса по съставянето на изложбата, като подчерта, че събирането на най-забележителните артефакти на едно място е било изключително предизвикателство. Особен акцент в нейната реч бе Варненският халколитен некропол – най-старото обработено

злато в света, датиращо от V хил. пр. Хр. „Човечеството винаги е имало нужда да изразява себе си чрез изкуство“, каза тя.

Симултанныят превод бе осигурен от г-жа Итка Зарубова. Специален гост на откриването бе посланикът на България в Чехия, Н. Пр. Данчо Мичев.

Посетителите имаха възможността да се насладят на изображения на световноизвестни съкровища, сред които Панагюрското златно съкровище – девет златни съда с изключително майсторска изработка (IV – III в. пр. Хр.); Варненският халколитен некропол – най-старото обработено злато в света (V хил. пр. Хр.); Боровското, Вълчитрънското, Летнишкото и Рогозенското съкровище – образци на уникалното златарско изкуство на траките. Заснетите артефакти в експозицията не са просто музейни експонати, а свидетелства за високото художествено и технологично ниво на древните цивилизации, населявали българските земи.

Изложбата е подготвена от екип на Института за балканистика с Център по тракология към БАН в рамките на Националната научна програма „Развитие на българистиката в чужбина“. Създадена е по проект „Булгариана“ на проф. д.и.н. Валерия Фол и фотографа Николай Генев и е реализирана в партньорство с Държавния културен институт към министъра на външните работи на България.

„Древните съкровища на България“ предложи на чешката публика уникална възможност да се докосне до богатото културно и историческо наследство на България. Визуалният разказ за тези артефакти буди не само възхищение, но и интерес към историята на българските земи – територия, която крие безценни свидетелства за цивилизациите, оформили културната карта на Европа. Изложбата остана в Прага до 28 февруари, след което продължи своето пътешествие по света, носейки посланието за величието на древна България.

Раиса Андонова-Щурм

Изворът на Белоногата – жива вода за добри сърца

Празник край извора

Поемата на П. Р. Славейков срещаме още като деца

Като вече големи хора обаче имаме шанса да оценим създаденото от нашия възрожденец. И дори да се поклоним на мястото, където са се обичали неговите Гергана и Никола.

*На живот ми си господар,
но на волята не ми си;
Без воля стопан ставаш ти
на мъртво сърце студено.*

Тези думи на Гергана описват верността ѝ към любимия и родния край. Според поемата везирът, който искал да я вземе със себе си, поръчал да построят чешма за Гергана, но тя трагично се поболява и умира...

Самото място, на което се развиват събитията от поемата, е Харманли. Ненапрасно с годините населеното място става известно като Града на Белоногата, а чешмата е паметник на културата – от 1958 г. Въпреки това обаче, както често става в България, светинята дълго време е в критично състояние. Затова преди 3 – 4 години Светлана Николова се опитва да привлече погледите към нея. Тя подава сигнал до тогавашния министър на културата, разчитайки, че и през 21. век има будни българи, които осъзнават колко важно е да съхраняваме

тези парченца минало. Идеята на Светлана – учител, общественик и писател, е да се реставрира самата чешма и да се превърне в място за разходки, срещи, часове по литература и история.

Легендата е още от 16. век

Навремето Петко Славейков научава историята за Гергана и Никола от друг възрожденец – Дялко Милковски. Харманлийският учител често приютявал в дома си поета. Разказът

на Дялко събудил интереса на неговия гост, който потърсил информация от още харманлийци и дори отишъл до изоставеното село Бисерча, което се намирало в непосредствена близост до чешмата.

Истинска личност е и везирът, когото описва дядо Славейков. Той изгражда образа му по известните тогава данни за Сиавюш паша, който бил от хърватски произход и се издигнал много в йерархията на Османската империя. Именно Сиавюш паша се разпорежда за построяването на чешмата в края на 16. век – заедно с великолепен сводест мост, който пресичал Харманлийската река. За съжаление обаче времето е казало своето – османските набези преди, вандализмът след Освобождението и иманярските експедиции в по-ново време са унищожили по-голямата част от градежа, като днес само малки части от него подсказват няващото му великолепие.

Мястото описва и Ангел Каралийчев

Не само Славейков, но и друг класик на родната литература се възхищава от това кътче на родината. През 1936 г. Ангел Каралийчев отива в Харманли и там пише своя разказ „Светът е мост“, публикуван в местен вестник.

Възстановка по поемата на Славейков

„Една вечер певецът Саи седна на брега и погледна водите на Олудере, упътена на юг към морето, вдигна очи към белите камъни на строения мост, който прехвърляше реката като пъргава камила, отмести две зърна от броеницата си и се замисли. Животът е като мост. Пристигат хората от един незнаен бряг, нахлътват от светлината на божите дни и години, трудят се, събират и пилеят имане и най-сетне слизат на отвъдния бряг, където са градините на аллаха. Животът е като този мост, който се чупи над реката. Човек се ражда мъничък, почва да расте, върви нагоре, стига върха и преди да се озърне и порадва на чудния божи свят, почва да се спуска надолу към вечността.. Най-хубавият мост под слънцето е дело на аллаха... Животът е най-хубавият мост.“

Чешмата построили по същото време, когато вдигали моста над реката – и със същия материал. Казват, че тя била относително запазена чак до края на 19. век – била съсипана от злосторници във вече освободена България. Има спомени, че била пъстра и шарена, с беседка, над която се издигал красив купол.

Славейков обичал Харманлийско

За него краят бил пълен с приказни предания и хубави легенди. Точно той първи превежда името на чешмата – и турското Акъ балдъръ чешмеси се превръща в Извора на Белоногата.

Светлана Николова е щастлива с постигнатото

Традициите винаги са добре дошли тук

Именно на Светлана Николова дължим възможността не просто да събираме стари сведения за чешмата от поемата на българския поет. Тя полага изключително много усилия, като резултатът от тях е прехвърлянето на собствеността на чешмата на Община Харманли. Така става възможна и реставрацията ѝ. „Ако можеше гражданска организация, читалище или НПО да бъдат допустими бенефициенти по програми за национални културни ценности, то проблемът щеше отдавна да е решен и нямаше да чакаме никого“, разказва за нашето списание Светлана Николова.

Празници край чешмата

Така наистина преди по-малко от година мечтаната и желана реставрация на Извора на Белоногата започва. Макар че мястото никога не е запустявало... Вече повече от 20 издания имат например литературните празници „Изворът на Белоногата“, които се провеждат в чест на П. Р. Славейков. От седем години се провежда и Ден на Белоногата – на самата чешма. В него се включват както местните, така и хора от цялата страна.

Тази година за трети пореден път ще се състои и национален литературен конкурс, който носи името „С Белоногата днес“. Той е за деца от 8. до 12. клас, а поводът за създаването му през 2023 г. е 150-годишнината от написването на поемата „Изворът на Белоногата“. И идеята за този конкурс

е на Светлана Николова.

В наши дни вече съществува и документален филм, разказващ за историята на Герганината чешма, както я наричат още в Харманли. Филмът обаче може да се гледа единствено когато посетите самото място – под сянката на 250-годишния ясен, който се издига край нея. Той също вече е защитено дърво – и пак по предложение на Светлана Николова. Дори става Дърво на годината преди три лета в конкурса на фондация „Еко-Общност“. Казват, че под ясена може да се е вдъхновил и самият поет, та да напише първите редове от класическата днес поема.

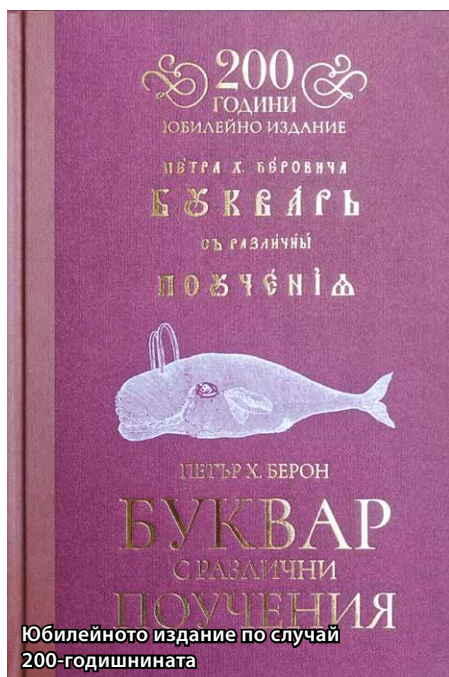
„Помежду Ибинча и Харманли на пътя има една чешма, която ся казва Акъ балдъръ чешмеси...“

Именно това е предисловът, с който започва „Изворът на Белоногата“. Когато създава творбата си през 1873 г., Славейков иска да се преклони пред красотата българска – на природата и на жената. И макар че времето е сторило своето, скривайки част от красотата на това място, думите на поета са все така живи. И ни водят натат – към Извора на Белоногата... Място, на което се чувстваме повече българи.

Авторът благодари на Светлана Николова за споделената информация

Красимир Проданов

Мисията на „Рибния буквар“ продължава

Годините му вече са 200 и една отгоре

Затова и радва гледката на новото му издание, което се появи специално за този вече двувековен юбилей. Хубаво е човек да срещне тази толкова важна за нас книга... Както е хубаво да си дадем сметка колко неща започват от нея и от създателя ѝ – по същия начин, по който чехите например издигат на пиедестал Коменски.

Букварът на д-р Петър Берон окончателно превръща образоваността и възпитанието във важни средства за българската свобода. А годината е още едва 1824.

Историческите обстоятелства правят така, че букварът да се появи в странство, в изгнание – първото му издание е от Брашов. При това печатарската преса, на която е отпечатан, се пази до днес в тамошното Първо румънско училище. Самото то е в двора на църквата „Св. Николай“. Друг българин – Антон Пан, помага на Берон при работата с машината. Като по чудо тя е съхранена и е в музейната експозиция на училището до днес.

Букварът предизвиква истински фурор

В българските земи след излизането му се надига истинско просветителско движение. За първи път някой показва на сънародниците ни, макар

и в условията на иго, колко важно е да са образовани, да са европейци, какъвто е бил синонимът на учен и цивилизован човек в ония времена. Само за първите 20 години след отпечатването си букварът е преиздаден цели шест пъти.

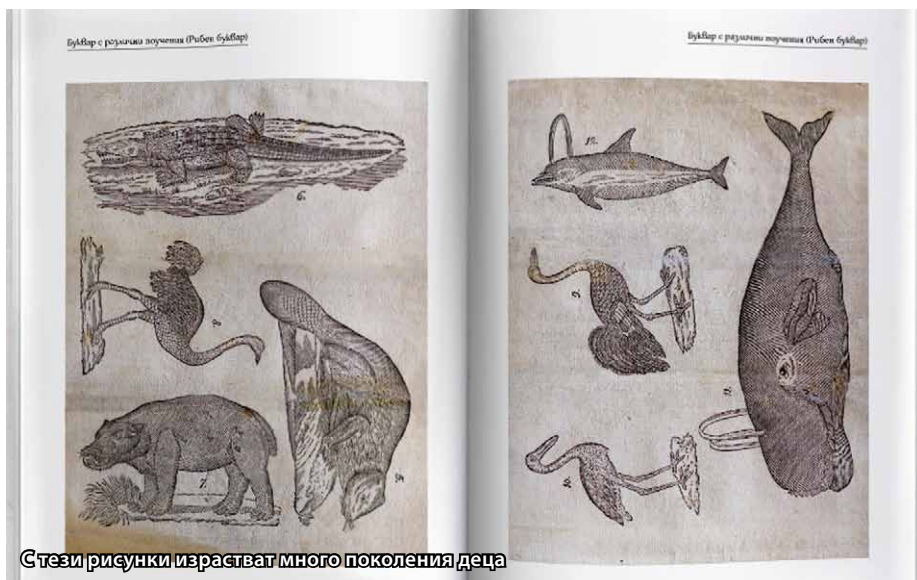
Петър Берон заслужава не просто благодарност – той е пример за изпреварил епохата си човек във всяко едно отношение. Рибният буквар – или „Буквар с различни поучения“, както е наименованието, дадено на книгата от учения, е само малка част от огромното му дело. В тон с времето, неговите интереси са твърде разностранни, като на практика той се превръща в пионер в много клонове на науката. Категоричен пример за това е т. нар. „Панепистемия“ – труд в седем тома, който събира възгледите

му за всички клонове на познанието.

Пламти за познания от най-млада възраст

За да си дадем сметка за гения, който носи в себе си Петър Берон, трябва да подчертаем и факта, че той е едва на 25 години, когато създава своя буквар. Тръгва от гръцкия „Еклогар“, като добавя и собствения си опит от преподаването – в Брашов учи децата на сливналията Антон Иванов, който също е намерил пристан в трансилванския град.

Разбира се, и обстоятелствата помагат – по онова време българите са жадни за знания, които в съзнанието им се свързват и със свобода. Така че книгата, предназначена за децата, но на практика използвана от всички, се оказва със заряд, по-силен и от

Стези рисунки израстват много поколения деца

революционните и хайдушки подвизи, които са все по-чести през онези десетилетия. Хората бързо наричат буквара „рибен“ по рисунката на кит в края на книгата – може да се каже, че това е и най-популярната, пък и сред най-обичаните илюстрации от българска книга – от онези времена, та до днес.

Д-р Берон продължава мисията си

Написването на буквара е едва началото на делото, с което се захваща той. Роденият в Котел възрожденец живее 72 години, като създава общо 30 тома с писания, което го превръща и в едно от най-ярките имена на епохата изобщо. Живее в няколко европейски страни, а един от градовете, които пазят спомен за присъствието му, е и Прага. Сигурно безброй пъти сте минавали през пасажа с паметната му плоча – там, където е отседнал навремето в града. Такава плоча е поставена и върху фасадата на една от къщите по ул. „Нерудова“ в сърцето на пражката Мала Страна. Съмнения сред учените дали българският възрожденец действително е пребивавал там, доведоха до премахването ѝ – и сега обаче споменът за Петър Берон е жив в Пасажа на чешкия дизайн.

За Прага се казва, че привличала българина с културното си многообразие и богатите библиотеки. Прекарва тук около две години – между 1853 и 1855 г., като издава и книга, посветена на славянската филология. Възпитан в духа на Шелинг, той

посещава лекции в най-реномираните европейски университети, където разширява своите познания. Еднакво добре се чувства във Виена, Берлин, Лондон... а и как ли да е другояче, при положение че говори девет езика.

Има една любопитна история, свързана с пребиваването му в Париж – докато работи в Сорбоната, неговите домакини са впечатлени от познанията и ума му. Затова му предлагат кардинална стъпка – да приеме френско гражданство. Въпреки облагите, които неминуемо би получил като учен, българинът обаче отказва.

Свободната и творческа личност е идеалът му за човешкото съществуване

И както се вижда, дори в години, когато родината му е поробена, неговият гений успява да преодолее всички препятствия и да се посвети на мисията, с която е дошъл на Земята. До ден днешен свързваме Петър Берон със съвременната форма на българския език, а дори и в юбилейното издание по случай 200-годишнината на „Буквар с различни поучения“ доц. д-р Ива Трифонова нарича книгата „крачка към съвременното българско образование“ – направена още в началото на по-миналия век. Точно в това ново издание посланията на възрожденеца са осъвременени от д-р Лилия Илиева, така че силата на ценния труд да изпъкне и в условията на 21. век.

И колкото изтъкано от родолюбие и любов към науката е делото на учения, толкова печална е смъртта му...

Д-р Берон, нарисван от Николай Павлович

Порочният механизъм се задейства от завещанието на д-р Петър Берон, според което той дарява натрупаните от работа 400 хиляди франка за обучение на деца, за заплати на учители, за буквари. Неразплетеното докрай престъпление по всяка вероятност е поръчано от изпълнителя на завещанието. Всъщност още приживе Петър Берон е щедър, когато става въпрос за наука. През 1862 г. разпределя имотите си, като дори пише в завещанието си: „Моите настоятели ще изпращат до училищните настоятели и общинарите на разните градове колкото пари те намират за добре за всеки град и всяка област... От моите пари в брой ще се напечатат буквари за селските училища, гдето ще се раздават даром“. През 1871 г. обаче той е открит удушен в дома си в Крайова.

Няма ненаказано добро

Народът ни всъщност го е казал най-мъдро... и съдбата на Петър Берон сякаш напълно преповтаря тази печална констатация. Познат в цяла Европа и направил една от най-важните стъпки за собственото ни Възраждане, той докрай вярва в доброто и дори пише по страниците на „Буквар с различни поучения“: „Щото не щеш да ти струват другите, нито ти да го струваш на другите.“ Философия, която върши работа и днес, стига да откървим със същата любов към човешкото децата. Любов, която кара и д-р Берон да служи на хората изобщо.

Красимир Проданов

Ученият представя кирилската азбука по нов начин

Светла храна

Отвикнахме да обръщаме внимание на хубавото

Калориите ще са нулеви

Сега ще стане дума за по-различна храна – онази, за която по традиция казваме, че храни на първо място душата. Защото ще си поговорим за онези хубави неща, които много често пропускаме.

Свикнахме с времето да поднасяме на съзнанието си само отрицателни неща. За някои този период настъпи с раждането на социалните мрежи, които до днес бележат разделение, на каквото нашите поколения досега не са били свидетели. Други пък казват, че обществото се раздели покрай ковид. Често си струва човек да замълчи и да подмине, за да избегне реакция, която ще го засегне, обиди, отвори. Но и това е погрешна практика, като погледнем общата картинка...

Но казахме, че ще се храним сега с добро!

Светлата част от годината е идеална за такава промяна в съзнанието. Сякаш навсякъде е слънце... или поне така ни се иска. Дните са дълги, затова постепенно организъмът привиква на друг режим. Природата цъфти, всяко живо творение сякаш празнува... а пък нали е сезонът и на Възкресение.

Така че сега е идеалният момент да се откъснем от онова, което ни потиска или депресира. Информационният балон, в който живеем, непрекъснато прави така, че да чувстваме непо-

средствено отношение към един или друг проблем. И съзнанието постепенно свиква с това, че нещата не са наред, че се случва нещо лошо...

Но пък точно тук е мястото да си припомним една простичка и толкова силна като послание молитва – всъщност наричане, което ни освобождава. Чували сте я със сигурност... „Господи, благослови ме да приемам нещата, които не мога да променя. Да променя онова, което ми е по силите. Дари ми мъдрост да правя разлика между едното и другото.“

През годините се появи твърдение, че тези сгриващи думи са най-изричаната молитва през миналия и този век – веднага след „Отче наш“. Един от хората, на които се приписва, е

Райнхолд Нибур, който е известен американски теолог. Много от организациите, борещи се със зависимости, я използват при своите срещи.

Понякога се налага да я повтаряме често

Такива дни са изпълнени с напрежение и неразбиране, а после дълго ближем рани. Но именно това е водоразделът. Ако останем прекалено дълго беззащитни жертви на агресивната среда, ние се „сдобиваме“ с почетните знаци на епохата ни – тревожност, безсъние, често наднормени килограми или проблеми с кръвното...

Видът на спокоен, усмихнат човек в нашето време звучи вече като предизвикателство – сякаш някой ни се надсмива, дори така може да го разтълкуваме...

Като парадокс – течението на позитивизма, което стана популярно в началото на века ни, лека-полека се претопи в лавината от негативни новини. Сега позитивното мислене е изключително странна концепция. Макар че напоследък започнаха да се появяват и изключения... Ето едно от тях.

Манифестирам, значи съществувам

В края на миналата година речникът на Кеймбридж обяви, че „манифестирам“ е дума на 2024 г. Всъщност основният подтик това да се случи бяха многото инфлуенсъри и „звезди“

Забравяме, че красивите мигове носят щастие

от различен калибър, които охотно я използват за какво ли не. Разбира се, и нашата, българска среда е прилепчива – така че популярните личности от социалните ни мрежи също започнаха набързо да манифестират... например за екскурзия до Бали или някое друго чудо, каквото трудно се случва и на Коледа.

Най-активните сега поколения въобще не свързват думата със задължителните шестива от едно време – за 1 май или пък 9 септември. Но както обобщават и от Кеймбридж, всички ние просто следваме духа на времето.

Интересува ни обаче друго... По силата на определението ѝ сега думата „манифест“ означава да покажеш нещо категорично и ясно на Вселената. По ирония на съдбата, именно общуването в социалните мрежи замъглява погледа ни, притъпява усещането, че сме себе си.

Преди време приятелка го обясняваше така точно преди да замине за пореден път за Индия... Живеем в общество, в което всеки има своя собствена позиция или вярване. Концепциите, които съществуват около нас, са на практика безброй... колкото и хората. Нашето време се отличава с това, че всеки иска да извика своята, да я произнесе на висок глас... да я манифестира. Ние не можем да бъдем щастливи сами.

Отдръпването на човек от цялото това гъмжило, скриването му от света го изхвърля директно от съревнованието между всичките тези концепции. Ако се замислим, и на голямата политическа сцена се случва същото,

Най-ценното носим в себе си

Ритуалите и празниците ни уморяват вместо да ни даряват мир

но там залогът вече е животът на милиони. А ние просто искаме светлина за себе си, искаме да сме щастливи въпреки всичко именно днес, сега.

Теорията на изключването

И тук пак ни връхлита светлината... пак си казваме окуражително, че сега денят е безкраен, че идва лято... че е време за хубави неща. Искане ни се да сме наивни и да прегръщаме дърветата, а вместо с автомобилен шум и новини, главите ни да са пълни с песен на птица.

Теорията на изключването сякаш е създадена за такива моменти. Тя на практика е част от всяка религиозна доктрина – нали например отшелниците навремето, преди толкова векове, също са се изключвали от обществото с единствената цел да могат да разговарят с Бога. В някаква модерна форма съществуват и днес – сигурно си спомняте колко добре приета беше тук, в Чехия, една книга, разказваща за съдбите на самотници, избрали да живеят далеч от всички в Шумава.

Фиона Хютън, която се занимава с хипнотерапия в Хемпшир, слага изключването на челно място сред нещата, които могат да ни помогнат да трансформираме съзнанието си. Тя приравнява процеса с необходима стъпка, защото колкото по-голяма става дистанцията между всекидневието и собствените ни потребности, толкова по-беззащитно е човешкото същество.

„Намерете време – съветва специалистът, – да се откъснете от обкръ-

жението си, а после посветете това време на себе си. Душата ви има нужда от него. Ще откриете равновесие, каквото няма извън нас.“

И тези простички наглед думи отварят вратата към още много отговори... Може би наистина сами сме отговорни за това натоварено, изпълнено с дребни конфликти и главоболия всекидневието. Търсейки подобър живот, постепенно забравихме, че всъщност най-ценното, което носим, е в самите нас. Останалото се променя непрекъснато, както предупреждават философите от векове. Навремето Хераклит е първият, който придава на движението роля на основна категория в живота ни. „Не можеш да влезеш два пъти в една и съща река“, предупреждава простичко той. Защото всичко междуременно се е променило.

Осъзнаем ли това, ще сме по-малко придиричиви към себе си

И може би ще сме идея по-близо до същността. Ако забавим крачка днес, ще имаме възможност да изживеем момента, да му се насладим. Светлината напролет и през лятото допълнително ни подтиква да го направим. Слънцето е наш съюзник сега. А в резултат се раждат добри мисли. Трудно е, но може да опитаме да уловим някоя от тях. И да я превърнем в светлата ни храна. Добре звучи като предизвикателство. Остава да го изпълним.

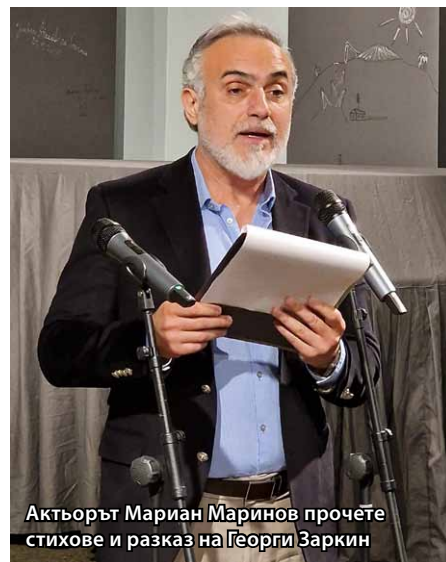
Красимир Проданов

Чешкият център в София отбеляза 85-годишнината от рождението на поета и журналист Георги Заркин

На 3 април 2025 г. в Чешкия център в София се проведе литературна вечер, посветена на 85-годишнината от рождението на поета, журналист и политически затворник Георги Заркин. В събитието взеха участие отец Паоло Кортези, Лъчезар Заркин (син на поета), арх. Александър Генчев, д-р Димана Иванова, актьорът Мариан Маринов, цигуларят Христофор Първанов и г-жа Радка Рубилина – директор на Чешки център София, която беше модератор на вечерта.

Вечер, посветена на Георги Заркин

Актьорът Мариан Маринов прочете стихове и разказ на Георги Заркин

На 3 април 2025 г. от 18:00 ч. в Чешкия център в София в зала, пълна с публика и с голямо медийно присъствие, се състоя литературна вечер, посветена на 85-годишнината от рождението на Георги Заркин. Неслучайно вечерта беше под надслов „Поетът, който не преклони глава“. Поетът дисидент прекарва почти цялата съзнателна част от живота си зад решетките на българските затвори поради действията си и творчеството си, с които открито се обявява против комунистическия режим и диктатурата на управлението на тогавашния министър-председател Тодор Живков. За неговото творчество и целия му живот е изключително важна думата „чест“, което беше отбелязано в уводното слово на отец Паоло Кортези. Той отбеляза, че първите книги, които прочита на български език, са романът „Чест“ на Георги Заркин, както и „Белене“ на Стефан Бончев. Отецът припомни, че делото на хора като Георги Заркин е изключително достойно и трябва да бъде периодично отбелязвано.

Синът на поета – Лъчезар Заркин, говори за творчеството на баща си, чието издаване той изцяло финансира със собствени средства, като събщи

на публиката много интересна новина относно предстоящото издание на книга с басни и приказки на баща му. Архитект Александър Генчев запозна аудиторията с делото на Фондация „Белене“.

Димана Иванова – доктор по сравнително литературознание на Карловия университет в Прага, направи критически анализ на поезията на Георги Заркин, както и на последната

му издадена книга – кратките разкази със заглавие „Фотографът разказвач“ (2025). Тя припомни, че поезията на дисидента е била четена и приживе в радио „Свободна Европа“, че той още тогава бива забелязан от колегите си в чужбина, но за съжаление ранната му насилствена смърт не му позволява да доразвие литературното си дело и да доживее това време, в което живеят сега писателите – те са свободни, имат

Георги Заркин (1940 – 1977) е български поет и писател, драматург, фоторепортер и журналист. Той е политически затворник, убит без съд и присъда по време на комунистическия режим в България. Роден е в село Бели Искър, Самоковско. Завършва специалност „Кинематография“, след което работи като журналист във в-к „Самоковска комуна“ и като фоторепортер във в-к „Земеделско знаме“. Осъден е на затвор заради антикомунистическите си възгледи и дейности.

Заркин се обявява и против нахлуването на войските на Варшавския договор в Чехословакия през август 1968 г. Пише отворено писмо протест до министър-председателя на Народна република България по това време – Тодор Живков, в което изразява протеста си срещу комунистическата диктатура в страната. Убит е на 7 август 1977 г. в затвора в Пазарджик.

Известен е с думите си: „От кого освободиха петте варшавски армии Чехословакия? Да! Наистина те я освободиха от Свободата“. Автор е на стихосбирките „Отвъд чертата“ (1994), „От храма на самообречените“ (2011), „Приливи и отливи“ (2012), „Апостола. Трагедия в пет действия“ (2022), романа „Чест“ (2008, второ издание 2015 г.), драматизираната приказка „В страната на розите“ (1968, второ издание 2023 г.) и сборника с разкази „Фотографът разказвач“ (2025).

множество възможности за пътуване, поетични изяви в чужбина и т.н. Мнението на литературоведката бе, че въпреки естетиката на поезията му, която е писана по-скоро в декларативен и класически стих, тя поставя въпроси, които тепърва решаваме в днешното време на военни конфликти и сложни интереси.

Темите, които творчеството му развива, са много, но една от тях е за свободата – тема, която е повече от актуална и днес. По-нататък в изказването си Д. Иванова направи анализ на любовната лирика на поета като отбеляза много важен факт – псевдонимът на Г. Заркин е бил „Рилски бор“, а родният му край, Самоковският, е планински. Но той пише изключително много за морето и за неговите красиви пейзажи и жени. В заключение Д. Иванова каза: „За Г. Заркин важи твърдението, че живеейки в мрака и оковите на затвора, за да надделее над тях, трябва да се опира на светлината на словото и твърдата вяра в идеалите си“.

След анализа на Д. Иванова публиката се наслади на въздействащото актьорско майсторство на актьора Мариан Маринов, който изпълни стихове и разказ от Георги Заркин под музикалния съпровод на младия цигулар Кристофор Първанов. Със забележителната вечер в памет на дисидента се припомни не само делото му, но и потребността от това периодично да се говори за ценности като чест и свобода на словото и духа.

д-р Димана Иванова

Бяха изложени експонати от архива на поета

България

Благодаря, че ти ми стана майка
и в пазвата ме топло приюти,
а не като сираче да се вайкам.
Без дом и без Родина как боли!

Благодаря ти, че с дълбока нежност
пред мене толкоз хубости разкри.
До болка заобичах те копнежно!
Най-скъпото, Родино, ти ми подари!

Благодаря ти, майко, че ми позволяваш
да газя твоята свещена плът
и да те пазя ти на мен се доверяваш!
Кълна се: – Ще те браня аз до смърт!

Блажен съм, че оставах и след мене,
за да прославяш храбрия народ.
Какво от туй смъртта, че утре ще ме вземе –
нали безсмъртен ще е моят род!

Епитафия

Кога не ми остана нищо друго,
какво, народе свидни, да ти дам?
И своя ход да спре сърцето лудо,
аз искам до троха да се раздам.

Да изгоря в тоз светъл миг на клада
докрай – тъй топлината да отдам,
и фосфор на земята вечно млада –
да свети както бисер в океан.

Това за мен ще е голямата награда.

Химн на Пловдив

Мечтателен ни Пловдив кани,
разтворил слънчеви дворци
сред пет тепета великани,
разплели в небеса венци.

Марица ни зове свенлива
и нежно шепне ни и пей.
И все тъй ласкава, щастлива
с града красавец се гордей.

Фантазия си, град от багри,
потънал сред море от цвят,
и в нощите ти ароматни
тъй сладък е във теб сънят.

С очи към слънце устремени
ти всеки минал ден растеш,
а хора млади и засмени
все повече се влюбват в теб.

О, град с невкусвано блаженство,
щастлив е, който в теб живей.
Препълнен с радост, съвършенство,
ликувай, бляскав чародей!

Загаснало слънце

Не ще заваря вече своя роден дом –
с земята всичко скръбно се е сляло,
а беше той за мен светиня, храм и трон,
и бастион на детството ми отлетяло.

Сега свободно вятър се разхожда там
и мъки затаени в дните да повдига,
мълчи на мойта младост там щуреца ням,
петелът ранобуден не ще да кукурига.

Покрити спомените са със прах,
а от огнището дори и помен няма,
сирашкото сърце де някога си грях
и слушах приказки, разказвани от мама.

Превил е гръб и гордият ми рилски бор,
опечален сред тази пустош гробна съхне,
не го оглася вече утрин птичи хор,
дори и камъкът, от мен нестоплен, тръпне.

И где ще се завръща нощем моят дух
във ложето на детството да отпочива,
и кой ще да посреща гостенина скъп,
когато майка ми пръстта ще я повива?

Тогаз скиталчески духът кат мен
по старите избродени места ще броди
и дето види дом, печално повален,
ще знай, че този път в скръбта го води.

Снимки: архив на Лъчезар Заркин и Даниела Горчева

Никой не трябва да бъде оправдан!

80 години от чистката, наречена Народен съд

На 1 февруари 2025 г. се навършиха 80 години от първите присъди на т.нар. Народен съд. На тази дата са обявени смъртните присъди на осъдените от Първи и Втори състав на Народния съд – регенти, депутати, министри, офицери. Народният съд е извънреден съд, действал в България от декември 1944 до април 1945 г., по време на който е ликвидирана голяма част от политическия, военния и интелектуален елит на България. В цялата страна са образувани общо 135 процеса и са издадени 9155 присъди – от тях 1305 са за доживотен затвор, а 2730 са смъртни присъди (б. ред.).

Главният обвинител Георги Петров

„Оправдат никого не следует!“ Така нарежда гневно от Москва на руски Георги Димитров на съратника си Трайчо Костов в София.

Радиограмата е от декември 1944 г. и се отнася до присъдите, които т.нар. „Народен съд“ трябва да издаде по заповед на Москва.

Никой не трябва да бъде оправдан, присъдите трябва да са максимални, народните представители и министрите трябва да бъдат пометени „с желязна метла“, крещи от Москва вождът на българския народ Георги Димитров – включително и в речите си, публикувани още в първите дни на октомври 1944 г. в „Работническо дело“.

Москва иска смъртни присъди, никаква милост.

По ирония на съдбата Трайчо Костов, който е помилван от „фашисткия режим“ и не получава смъртна присъда въпреки терористичната си дейност, сега изпраща на смърт стотици хора с един престъпен административен акт, каквато е наредбата закон за т.нар. „Народен съд“.

В телеграма до Георги Димитров, разбира се, отново на руски, Вълко Червенков чинно рапортува: „Присъдата ще бъде изпълнена в четвъртък, 1 февруари. В по-рано взето решение внесохме корекция в смисъл увеличаване на смъртните присъди... От кабинета на Багрянов към броя на осъдените на смърт добавихме Колчев. От състава на депутатите предлагаме да се осъдят на смърт до седемдесет процента“...

На смърт са осъдени регентите, съветниците и служителите в канцеларията на цар Борис, министрите от няколко правителства и 67 народни представители.

Незабавно, без право на обжалване.

Няма време, Москва бърза, защото конференцията в Ялта започва след три дни, а Сталин току-що е претърпял фиаско в опита си да овладее и Гърция.

Не може да се допусне провал и в България, където хората са настръхнали срещу комунистическия терор и беззаконие.

Ето защо присъдите са предварително определени по указания от Москва.

Едва ли има нужда от по-ярко доказателство за целта на т.нар. Народен съд и за моралната деградация на хора, които не се свенят да определят смъртните присъди в ... проценти!

„Голямото избиване на хора бе започнало“ – пише Волфганг Бретхолц по повод масовата екзекуция на българските държавни мъже и продължава: „То нямаше да приключи преди във всеки град и във всяко село да бъде унищожена и последната свободомислеща личност, която би застрашила със своя авторитет и демократични позиции установяването на комунистическата диктатура“.

„Народният съд“ – пряко продължение на масовите убийства

Следите от чудовищното престъпление не могат да бъдат скрити.

Защото от телеграмите на руски език, които Трайчо Костов (с псевдоним Спиридонов) от София и Георги Димитров от Москва си разменят, става ясно, че „Народният съд“ не е нищо друго освен пряко продължение на масовите убийства без съд и присъда, извършени през септември – октомври 1944 г.

До Димитров

... В първите дни на революцията стихийно бяха разчислени сметките с най-злостните врагове, попаднали в наши ръце. Сега се вземат мерки с това да се занимават съответните наказателни органи. Министърът на пра-

восъдието работи по създаването на народни трибунали и следствени комисии...

ЦК на БКП, 13 септември 1944 г.

До Димитров

Готов е законопроектът за Народния съд. Приета е най-кратката процедура, но докато започнат да действат, ще мине известно време. Това може да бъде използвано за негласно ликвидиране на най-злостните врагове, което се прави от наши вътрешни тройки. Контрареволуцията трябва да бъде обезглавена бързо и решително.

ЦК на БКП, 25 септември 1944 г.

До Димитров

Във връзка с известно недоволство, изразено от нашите мекотели съюзници по повод на революционното ликвидиране на фашистката агентура, решихме:

Чистката да продължи още една седмица, след което ще започнат да работят народните съдилища и чистката ще тръгне по законен път. Работата ще се провежда внимателно. Ще бъдат организирано разкрити най-злостните и опасни врагове и палачи, ще бъдат организирани до правителството делегации от вдовици и сираци на убити антифашисти с настояване за възмездие.

Да се ускори организирането на Дирекцията на милицията и да се уреди правилното функциониране на отделите ѝ. В наши ръце са отделите за Държавна сигурност и разузнаването. Помощник-началник на униформената полиция също е наш човек. Държавен обвинител в народния съд ще бъде Георги Петров, юрист от Стара Загора.

ЦК на БКП, 1 октомври 1944 г.

(Оригиналите на телеграмите на руски език може да се видят на сайта [Декомунизация](#).)

„Стихийно бяха разчистени сметките“; „негласно ликвидиране“ „от наши вътрешни тройки“; „чистката да продължи“; „ще бъдат организирани до правителството делегации... с настояване за възмездие“...

Каква „правна“ лексика, какъв „морал“...

Бившият министър-председател проф. Богдан Филев пред Народния съд

Изцяло поръчан и режисиран от Москва

Разменените през есента на 1944 г. телеграми между Георги Димитров и Трайчо Костов доказват по безспорен начин, че „Народният съд“ не само е поръчан, но и отначало докрай режисиран от Москва – от политическата му цел до конкретната съдебна процедура и дори до пропагандното му обезпечаване. Нещо повече – този престъпен трибунал задава и идеологическите клишета, и езиковите шаблони, с които десетилетия наред в България ще се говори за „монархо-фашизма“.

Абсурдните обвинения

Още на 27 октомври 1944 г. Трайчо Костов съобщава на Георги Димитров подготвените пунктове на обвинението, които са три и са абсурдни от правна гледна точка.

Поначало да се съдят за вземане на политически решения, с които не са нарушили законите на страната си, нито международните конвенции (при това вкупом, с общо колективно обвинение!) министри и народни представители, получили легитимно властта чрез законни избори, е **правен абсурд**.

В една от точките си Трайчо Костов сочи като „престъпление“ присъединяването към Тристранния пакт, удобно „забравяйки“, че през ноември 1940 г., когато Сталин и Хитлер все още са съюзници, единствените, които настояват България да влезе в Тристранния пакт, са... българските комунисти. Нещо повече – по времето на т.нар. Соболева акция, комунистите, вкл. заловеният от българската полиция Антон Югов разпръскват стотици хиляди позиви из цяла София с лозунга, *„Искаме съюз със СССР! Искаме съюз с героична и социално справедлива Германия!“*.

Обвинения, изсмукани от пръстите

В едно от абсурдните обвинения Трайчо Костов споменава „действията, нарушаващи неутралитета по отношение на СССР – присъединяването към Тристранния пакт и организирането на антисъветска изложба“.

Присъединяването на България към Тристранния пакт на 1 март 1941 г., когато СССР е в съюз с Германия, няма как да наруши неутралитета спрямо СССР, напротив – в предложението за „взаимопомощ“, отправено към България чрез съветския емисар Соболев през ноември 1940 г., СССР уверява България не само че не възразява срещу присъединяването ѝ към Тристранния пакт, но и че сам се кани да се присъедини.

Именно затова Георги Димитров предупреждава Трайчо Костов по време на показния сталински процес срещу „военнопрестъпниците“ да не цитира текста на съветското предложение за „взаимопомощ“.

Което, разбира се, не убягва от вниманието на съвременниците.

Че „антисъветската изложба“ била според Трайчо Костов нарушение на „неутралитета по отношение на СССР“ е дори смешно да се коментира.

Това комично обвинение само демонстрира пълната БЕЗПОМОЩНОСТ на съветските марионетки у нас да намерят нещичко, в което да обвинят българските политици, които за разлика от тях са действали и мислили единствено в интерес на България и на народа си.

Политиканство и идеологически клишета

Но дори тези изсмукани от пръстите три точки не удовлетворяват Георги Димитров и на 17 декември той допълнително идеологизира обвиненията и ги превръща в откровено политиканство:

„В обвинителните речи... трябва да бъде показано хищническото лице на немско-фашисткия империализъм и на него да бъде противопоставена освободителната мисия на Съветския Съюз, на Червената Армия и нейните съюзници.“

„Обвинението трябва да опише картина на всенародно движение срещу антинародния режим, да подчертае, че руснаците за втори път освобождават България, да характеризира капиталистическата класа като опора на фашизма в България и така да се създаде база за преследването ѝ, царската династия да се представи като прогерманска и предателска.“

Ето това е идеологическият код, с който ще се говори оттук нататък в комунистическа България.

В следващите десетилетия тези политикански обвинения, изречени със злостната лексика на Георги Димитров, ще имат силата на... осъдителна присъда.

И ще съсипват стотици хиляди човешки съдби. И ще промиват мозъците на цели поколения българи.

Депортациите на семействата

„Два дни преди Коледа, в два часа посред нощ милиционери с шмайзери нахлуват в дома на Павел Груев (юрист и началник на канцеларията на цар Борис Трети – бел. авт.), събуждат дъщеря му Радка с груби викове: „Ставай и се обличай“ и нареждат на нея, на майка ѝ и на баба ѝ да си вземат малко дрехи и храна. Уплашени и все още неразсънени, жените грабват, каквото успеят, след което ги качват на камион, който обикаля софийските улици в студената нощ и започва да се пълни с майките, жените и децата на министри и народни представители.“

Никои не им обяснява нищо и отначало всички мислят, че ги водят на разстрел.

Когато камионът с претъпкана до задушаване каросерия спира на гарата, навън е все още тъмно. Духа леден вятър, а перонът постепенно се изпълва с млади и стари, от съвсем малки деца до 90-годишни старици – все близки на подсъдимите на т.нар. „Народен съд“.

Съпругата на един депутат е с бебето си, което плаче

сърцераздиращо.

След едночасово чакане на студа на перона спира влак с товарни вагони и милиционерите нареждат на всички да се качват. В претъпканите вагони е студено, после става задушно. Няма място за сядане и всички стоят прави. Няма вода за пиене. Няма и тоалетни“...

Така описва Стефан Груев в „Моята одисея“ изселването на семействата на регентите, царските съветници, министрите и народните представители в навечерието на Бъдни вечер 1945 г., два дни след като са започнали заседанията на зловещия Народен съд.

Стефан Груев разказва как преди да ги изселят, майка му и сестра му Радка отчаяно търсели адвокат за баща му: „От страх повечето не искат и да чуят за дело пред „Народния съд“. Накрая успяват да убедят един виден адвокат, стар познат на семейството, да поеме защитата. Няколко дни преди първото заседание обаче синът му пристига в апартамента със съобщението, че на баща му е „невъзможно“ да се заеме с делото на татко. Момчето – мой приятел от детинство, не казва нищо повече, само повтаря: „Баща ми много съжалява, но наистина не може, не може“... То е бледо и цялото трепери.“

В интервю на Емил Басат с Лилия Сталева, превела на български „По следите на изгубеното време“ на Марсел Пруст, публикувано в книгата му „Преводът – лица и маски“, преводачката разказва за тези страшни дни:

„Непосредствено след 9 септември 1944 г. имаше неща, които наистина бяха срамни за хората. Толкова се бяха наплашили, защото в началото... толкова свят бе арестуван, толкова бяха избитите, интернираните, осъдените...“

Когато се върнах в София, мои познати, близки, които мъжът ми бе канил вкъщи, които са били на масата ни, започнаха да ме избягват...“

Беше голям страх.

Докато селяните в селото, в което бях интернирана, не бяха такива. А ако знаете какви бяха турците в онова добруджанско село! Кротки, мили, добродушни хора, почти неграмотни, но услужливи, човечни.

Спомням си веднъж, бях отишла в едно село между Малко и Голямо Паисиево, където живееше един турчин, който имаше две деца, досущ като моите, и аз ходех да си играя с тях, бях ги обикнала много и турчинът, който знаеше повече български, дойде при мен и каза: „Знаете ли, прочели са присъдите.“ Аз много се смутих.

Спомням си, че веднага си тръгнах и по едно време не знам какво ми хрумна, но спрях в тази безбрежна, бяла добруджанска пустош, не се вижда нищо между двете села, не се виждат ни къщи, ни нищо, само сняг, и аз извиках като обет:

„Всичко да ми вземат, от игла до конец, само да остане жив!“

После мина малко време и пак извиках. Така страшно ми прозвуча гласът в тази пустош! И малко след това чувам вой.

Помислих, че вият вълци и се ужасих. Тичам към нашата сграда и постепенно се ослушах, разбрах, че това е плач, плачат жени.

Ние бяхме 16 души – от тях 14 останаха вдовици. Само моят мъж и Стефан Танев, който още не беше съден, останаха в затвора.“

Децата – и те „народни врагове“

В България на осъдените на смърт е отказано не само неотменимото право присъдата да се обжалва, не само правото да бъдат помилвани, не само религиозна подкрепа, но и утехата да се простят с близките си.

Всъщност още в края на декември, веднага след като започва т.нар. Народен съд, семействата на вече обречените подсъдимци са депортирани в Делиормана, в отдалечени села сред заснежени полета, и настанени в изоставени къщи, бараки, често без врати и прозорци, при ужасяващи условия.

Дори петгодишната Илиана Батембергска получава заповед на свое име за интерниране в Добруджа... Какъв страшен „враг на народа“ е била малката дъщеричка на Иван Батембергски!

Иван Батембергски, с чиито лични усилия е спасен от депортация легендарният Илеш Шпиц от футболния отбор „Македония“ (Скопие), е безжалостно убит, без да има право да зърне за последен път дори малката си дъщеричка.

Съпругата му Радка, „интернирана“ посред зима някъде в Делиормана, ще научи седмици по-късно от случайно попаднало ѝ парче вестник. Злощастната майка на Иван Батембергски ще броди из софийските гробища, пронизвана от ледения вятър, за да търси лобното място на непрежалимия си син. Двете с майката на Радка ще се крият зад надгробните паметници и с потрес ще наблюдават десетките гарвани, които кръжат и кацат на мястото на поставена милиционерска охрана (между Арменската черква и днешния паметник на избитите български държавни мъже).

Къде са костите им, и до днес не се знае.

Забравихме ги

„Помня, че попитах татко защо така ме гледа. А той отговори: „За да ме запомниш, мое дете...“

Дъщеричката на българския офицер Тодор Казанджиев е на 4 години и половина, когато вижда баща си за последен път. Баща ѝ е арестуван на Бъдни вечер и е осъден от Народния съд на смърт. Малко преди екзекуцията човек от охраната с по-милостиво сърце отишъл у тях и предложил да заведе детето да види баща си.

„Татковците като ме гледаха и плачеха с черни сълзи“ – казало детето на майка си като излязло от затвора, описвайки без да иска по метафоричен начин мъката на младите офицери, които никога повече не видели децата си.

Сълзите, които се стичали по измъчените им лица, наистина били черни – в затвора не им позволявали дори да се измият. В последните си писма осъдените на смърт често молят да не ги забравят.

Забравихме ги.

Да си припомним фактите:

След навлизането на съветските войски в България, по заповед на Георги Димитров от Москва и на местното ръководство на БКП без съд и присъда са избити над 30 000 души – полицаи, кметове, учители, чиновници, индустриалци, едри и дребни собственици, магистрати, лекари, офицери, духовници, журналисти, учени.

От 20 декември 1944 до 29 април 1945 г. е проведен незаконният противоконституционен Народен съд.

„Народните обвинители“ се назначават от Министерския

Паметник на Централните софийски гробища с имената на разстреляните регенти, дворцови съветници и министри

съвет, а „народните съдии“ се избират от областните комитети на Отечествения фронт, доминирани от комунистите, без да се изисква задължително юридическо образование или квалификация. Присъдите също се определят от централното и местните ръководства на компартията.

Произнесени са 9155 присъди, от които 2730 смъртни и 1305 доживотен затвор.

Към края на „Народен съд“ Георги Димитров дава заповед за нова вълна репресии спрямо близките на подсъдимите. С радиograma до Трайчо Костов от 19 април 1945 г. разпорежда:

„Обсъдете с Югов необходимите срочни мероприятия за изселването на тези хора в подходящи за целта райони. Част от тях трябва да бъдат изпратени на принудителни работи. Никакви съображения за хуманност и милосърдие не трябва да играят в дадения случай каквато и да е роля.“

Още преди началото на Народния съд голяма част от близките на обвиняемите са изселени, сега това сполетява още стотици семейства.

По данни на Дирекция на народната милиция, предоставени на Секретариата на ЦК на БРП(к) към юли 1945 г. са изселени 4325 семейства на „наказани от народната власт“ с 11875 членове.

Според доклад на Държавна сигурност до ЦК на БРП(к) от септември 1944 до май 1945 г. всички изселени лица в страната са 28131 души.

За периода 1945 – 1953 г. броят на политическите процеси надхвърля цифрата 106.

Концентрационните лагери са създадени на 20 декември 1944 г. с Наредба закон за трудововъзпитателните обществения за политически опасните лица.

Според неокончателни данни в периода 1944 – 1962 г. през концлагерите са минали над 250 000 души. Концентрационните лагери продължават да съществуват до края на режима.

Даниела Горчева

„Вечният цикъл на думите“ – литературна вечер в памет на Алек Попов

Алек Попов

Преди една година, на 22 март 2024 г., завинаги ни напусна българският писател Алек Попов, който остави след себе си богато литературно наследство – няколко сборника с разкази („Другата смърт“, „Мръсни сънища“, „Игра на магии“, „Зелевият цикъл“, „Пътят към Сиракуза“, „Митология на прехода“) и романите „Мисия Лондон“, „Черната кутия“, „Сестри Палавееви в бурята на историята“, „Сестри Палавееви. По пътя към новия свят“, „Мисия Туран“.

На 5 февруари БКИ – Прага, в сътрудничество със Славянската библиотека в Прага, организира литературна вечер в негова памет. Сред многобройните гости бяха българският посланик Данчо Мичев, Шарка Шаврдова, представител на чешкото издателство „dubbuk“, което издава романа на Алек Попов „Мисия Лондон“ и сборника с разкази „Зелевият цикъл“, български бохемисти (доц. д-р Гинка Бакърджиева, д-р Божана Нишева).

В уводните си думи директорът на БКИ – Прага Володя Гоцев отправи специални благодарности към главните участници – модераторката д-р Ивана Сръбкова, която дава идеята за организиране на литературната вечер, бохемистката доц. д-р Ани Бурова (преподавател в СУ „Св. Климент Охридски“), българиста и университетски преподавател доц. д-р Марцел Черни, преводача Давид Бернщайн и

д-р Лукаш Бабка, директор на Славянската библиотека в Прага.

Д-р Лукаш Бабка не скри задоволството си, че отново има възможност да участва в културна инициатива на БКИ – Прага, посветена на съвременната българска литература. Благодарение на дългогодишното сътрудничество със СУ „Св. Климент Охридски“ и Чешкия център в София Славянската библиотека разполага с богат фонд български книги (19 от които на Алек Попов), превръщайки се по този начин в значим българистичен център в Чешката република.

Доц. д-р Ани Бурова, дългогодишен университетски преподавател и специалист по съвременна чешка литература, представи творчеството на Алек Попов, един от малкото съвременни български сатирични писатели. Неслучайно, характерно за неговите творби е преплитането на комедийното, абсурда, диаволизма, както и засягането на наболели въпроси в съвременното българско общество, посочи тя в своя изчерпателен и професионално поднесен анализ. Пример за това е нашумелият преди 20 години сатиричен роман „Мисия Лондон“, който отразява критичния поглед на своя автор към деградиралото българско общество в първите години на прехода.

Доц. д-р Марцел Черни посвети своето изказване на рецепцията на творчеството на Алек Попов в Чехия. Той сподели, че е приятно изненадан от големия отзвук на неговите книги и

разкази в чешките медии (по-конкретно в чешкото списание „Host“) преди двадесет години, когато името му все още е било сравнително непознато за чешката публика. Чешката критика оценява най-вече черния хумор и абсурдността в неговите произведения, посочи доц. Марцел Черни. Той прочете и откъси от литературни рецензии за творби на Алек Попов.

Чешкият преводач на „Мисия Лондон“ Давид Бернщайн сподели, че именно благодарение на превода на романа е успял да се сближи с Алек Попов, чиято откритост и непринуденост произвежда върху него дълбоко впечатление.

При обсъждането на сценария решихме вечерта да не бъде тъжна, а усмихната и непринудена, както самият Алек Попов би искал, посочи още в началото Володя Гоцев. По време на паметната литературна вечер от големия телевизионен екран в залата ни „гледаше“ усмихнатото лице на българския писател. Един след друг се редяха кадри от негови публични изяви (откъси от интервюто с Ани Бурова) и пътешествия из екзотични кътчета по света. За доброто настроение се погрижи цигуларката Тиха Драхотова.

Преводачът Давид Бернщайн прочете откъси от романа „Мисия Лондон“, а доц. Марцел Черни – разказа „Метаболитните хора“ от сборника „Зелевият цикъл“.

д-р Красимира Мархалева

Доц. Марцел Черни, преводачът Давид Бернщайн, д-р Ивана Сръбкова и доц. д-р Ани Бурова

Накратко

България е на четвърто място в ЕС по дял на жените, заемащи ръководни длъжности. По данни на Eurostat през 2023 г. 3,7 милиона жени в ЕС са заемали мениджърски позиции (34,8% от общия брой мениджърски позиции в Съюза), а за България процентът е 42,1%. Страните членки с най-голям дял жени на ръководни длъжности са: Швеция (43,7%), Латвия (42,9%), Полша (42,3%). Най-малък е дялът на жените на мениджърски позиции в Люксембург (22,2%), Хърватия (23,8%) и Чехия (27,4%).

Българският научноизследователски кораб „Св. св. Кирил и Методий“ акостира през април във Варна след 155-дневна мисия и 45 дни престой на Антарктида. Той се завърна от третото си пътуване до Антарктида и изпълнението на 33-ата българска полярна експедиция до остров Ливингстън. В последната експедиция участваха 37 учени, сред които специалисти от Гърция и от Обединените арабски емирства. В нея се включиха и учени орнитолози със задачата да изследват разнообрази-

ето на видовете птици, сеизмолози и специалист от Института по подводна археология. Първият български военен научноизследователски кораб „Св. св. Кирил и Методий“, с бордов номер 421, е част от военния състав на Висшето военноморско училище „Н. Й. Вапцаров“.

Известният канадски и холивудски режисьор от български произход Тед Кочев (1931 – 2025) почина на 94 години. Той е роден като Величко Тодоров Кочев (Цочев) в Торонто, Канада. Кочев завършва английска литература в Торонто. Режисира в Канада, Великобритания, Австралия. Филмът му „Обучението на Дуди Кравиц“ печели „Златна мечка“ в Берлин

и номинация „Оскар“ за най-добър сценарий през 1972 г. Впоследствие Кочев снима касовите хитове „Забава с Дик Джейн“ с Джейн Фонда, „Рамбо: Първа кръв“ със Силвестър Сталоун и комедията „Уикендът на Барни“. През 2016 г. режисьорът подава молба за българско гражданство и го получава по време на посещенията си в България през 2017 г.

Абонамент

Интересува ли ви животът на българите в Чехия, България и в целия свят?

Абонирайте се за списание „Българи“, подкрепете своето българско списание! „Българи“ е едно от най-представителните списания на българската общност.

Годишният абонамент за 6 броя е само 240 Kč. Средствата можете да изпратите на сметката на сдружението **2201279334/2010** или по пощата на адрес: Vazraždane, Vocelova 3, 120 00 Praha 2.

Обадете ни се на GSM 777 196 322 или ни пишете на e-mail bulgari@atlas.cz

За контакти:
Vazraždane
Vocelova 602/3, 120 00 Praha 2
Тел.: +420 777 196 322
bulgari@atlas.cz, www.bulgari.eu
Facebook: Bulgari Vazraždane

брой 1/2025

Bulgari

Издател:

Гражданско сдружение „Възраждане“,
„Воцелова“ 3, 120 00 Прага 2

Адрес на редакцията:

Vocelova 3, 120 00 Praha 2

„Българи“ излиза с финансовата подкрепа на Министерството на културата на Чешката република

MINISTERSTVO
KULTURY

Регистрационен номер в Министерството на културата на Чешката република: E 13282

ISSN 2336-8365

Главен редактор:

Мария Захариева

Редакционен екип:

д-р Красимира Мархолова, Красимир Проданов, д-р Десислава Вилимовска

Коректор: д-р Десислава Вилимовска

Сътрудници:

Пламен Тотев, Даниела Горчева, д-р Димана Иванова, Златна Костова, Здравка Славова, Деница Проданова, Сирма Зидаро-Коунова, Наталия Бояджиева, Васил Самоковлиев, Асен Милчев, Георги Георгиев, Диляна Анастасова, Раиса Андонова-Шурм

Дизайн: Владислав Цонев

Година 23, брой 1/2025

e-mail: bulgari@atlas.cz

www.bulgari.eu

Печат: TISKAP s.r.o.

Цена: 30 крони

Годишен абонамент: 240 крони

Всички права запазени

Това издание или отделни негови части не могат да бъдат размножавани, публикувани и/или предавани по електронен, механичен, фотокопирен или друг начин, както и въведени в информационни системи, включително компютърни, без изрично писмено съгласие от издателя – Vazraždane

Позицията на редакцията може да не съпада с мнението на авторите на публикуваните материали. Авторите отговарят за авторството на своите текстове.

Bulgari

Periodikum bulharské menšiny v České republice

Časopis je vydáván s finanční podporou Ministerstva kultury České republiky

Bulgari 1/2025

Adresa redakce a tel. spojení:

Vocelova 3, 120 00 Praha 2

221 419 838, 777 196 322

bulgari@atlas.cz, www.bulgari.eu

Ročník XXIII

Periodicita: 6

Náklad: 500 výtisků

Místo vydávání: Praha

Číslo vydání: 1/2025

Evidenční číslo: MK ČR 13282

ISSN 2336-8365

Vydavatel: Vazraždane, Vocelova 3

120 00 Praha 2, IČO 26544229

Copyright: ©Vazraždane

Трифон Зарезан
21. издание на балканската танцова вечер
15.02.2025 г., културен дом „Домовини“, Прага 7 – Холешовице
Организатори: „Балканова“ и сдружение „Заедно“

